

PROGRAM ZA POLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ 2017

MERA 101: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA
NA POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA

MERA 103: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA ZA PRERADU
I TRGOVINU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

MERA 302: DIVERSIFIKACIJA FARMI I RAZVOJ POSLOVANJA

MERA ZA NAVODNJAVANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

PROGRAM ZA PROLJOPRIVREDU I RURALNI RAZVOJ 2017

Poštovani poljoprivrednici, predstavnici agro-biznisa i stanovnici ruralnih područja,

Kao i prethodni programi, i program za ruralni razvoj 2017 (PRR 2017) radio sa velikom posvećenošću i u saradnji sa svim zainteresovanim stranama uključenim u unapređenju sektora poljoprivrede.

Svake godine, uz našu podršku, obeležava se značajan napredak u svim podsektorima poljoprivrede, ali smo svesni da još uvek imamo izazove pred nama, sa kojima i ovaj program ima za cilj da se bavi.

Mala struktura poljoprivredne izazov je za efikasno upravljanje farme, tako da PRR 2017 se fokusira na investicije koje podržavaju poljoprivrednu proizvodnju orijentisanu ka tržištu i farme koje su ekonomski održive i sa potencijalom snabdevanja lokalnog tržišta, da bi zamenile visoki uvoz i potencijalno za izvoz u regionu i Evropskoj uniji. Dakle, naš cilj ostaje da povećamo površine obrađenog zemljišta, povećavajući tako proizvodnju i produktivnost.

Jedna druga činjenica je da se većina farmi suočava sa zastarelim mašinama i tehnološkom opremom, onemogućavajući poljoprivrednicima primenu savremenih sistema za upravljanje farmi za uzgoj različitih poljoprivrednih kultura ili podizanje i uzgoj životinja.

Stoga, u PRR 2017 visok prioritet je dat investicijama u modernizaciji mašina i tehničke opreme, ali i modernizaciji zgrada/objekata, kao i skladišta za skladištenje i pakovanje, sa ciljem povećanja efikasnosti i postizanja međunarodnih standarda.

Investicije kroz PRR 2017 će uticati na poboljšanje konkurentnosti i proizvodnog potencijala sektora, posebno u privlačenju drugi javnih privatnih investicija.

Rezultati postignuti kroz ove investicije u primarnoj proizvodnji u sektoru poljoprivrede, bez sumnje će imati pozitivan uticaj na prehrambenu industriju.

Sektor agro-prerade i dalje suočava sa visokom konkurencijom iz uvezenih proizvoda.

Kako bi se zamenio uvoz proizvoda sa dodatom vrednošću, sektor prerade hrane mora neprekidno modernizovati linije prerade po najnovijim tehnologijama.

Iz tog razloga, PRR 2017 će podržati agro-prerađivačka preduzeća u cilju poboljšanja prerađivačkih linija, raznolikost proizvoda i postizanja standarda kvaliteta, kao što su HACCP standarda, ISO 22000, itd, kako bi smo ispunili zahteve tržišta za raznovrsne proizvode i sa visokim kvalitetom.

U cilju smanjenja migracije i siromaštva u ruralnim područjima, ovaj program ima za cilj stvaranje mogućnosti za otvaranje novih radnih mesta, čime se podržava raznolikost poljoprivrednih aktivnosti, kao što su prerada prehrambenih proizvoda koji su tradicionalni, sakupljanje lekovitog i aromatičnog bilja, kao i podsticanje poslovnih inicijativa za pružanje različitih usluga u ruralnim područjima.

Razvoj intenzivne i konkurentne poljoprivrede je nemoguć bez razvoja sistema za navodnjavanje. Ovo postaje još važnije ako uzmemo u obzir klimatske promene u poslednjim godinama i onih predviđenih u budućnosti.

Da bi se prevazišao nedostatak vode u letnjoj sezoni, kao i za poboljšanje intenzivne poljoprivrede proizvodnje, posebno voća i povrća, u PRR 2017 su predviđena investicije u projekte navodnjavanja fokusiranih više bazira na savremenim sistemima koji upravljaju gubitke vode i navodnjavaju veće površine poljoprivrednog zemljišta.

Mi smo pokušali i ove godine, kao i svake druge, da proširimo mogućnosti za investiranje, da ih orijentišemo i da što više olakšamo konkurentne kriterijume. Mi ćemo nastaviti da budemo transparentni u svakoj fazi procesa koji se odnosi na sprovođenju ovog programa.

Ja verujem da će PRR 2017 nastaviti da ima direktan uticaj na povećanje konkurentnosti poljoprivrednog sektora, u poboljšanju života stanovništva ruralnih područja, u stvaranju novih radnih mesta i ukupnom ekonomskom razvoju zemlje.

Neka ova bude jedna uspešna godina za sve vas!

Memli Krasniqi

Ministar Poljoprivrede, Šumarstva
i Ruralnog Razvoja

SADRŽAJ

MERA 101: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA NA POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA 7

1. Pravna osnova	7
2. Obrazloživost	7
3. Opšti ciljevi	11
4. Veze sa drugim merama PPRR-a	12
5. Krajnji korisnici	12
6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti	12
7. Posebni kriterijumi prihvatljivosti	14
8. Prihvatljiva ulaganja	16
9. Kriterijumi izbora za podsektora.....	19
10. Stepjen javne podrške	23
11. Budžet	24
12. Indikatori programa	24
13. Administrativna procedura	25
14. Rok sprovođenja	25
15. Geografska rasprostranjenost mere	25

MERA 103: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA ZA PRERADU I TRGOVINU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA 26

1. Pravna osnova	26
2. Obrazloživost	26
3. Opšti ciljevi	29
4. Veza sa ostalim merama u PPRR	30
5. Krajnji korisnici	30
6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti	31
7. Posebni kriterijumi prihvatljivosti	32
8. Prihvatljiva ulaganja	33
9. Kriterijumi selekcije	36
10. Nivo javne podrške	38
11. Budžet	38
12. Indikatori programa	38
13. Administrativna procedura	39
14. Rok sprovođenja	39
15. Geografska rasprostranjenost mere	39

MERA 302: DIVERSIFIKACIJA FARM I RAZVOJ POSLOVANJA 40

1. Pravna osnova	40
2. Obrazloživost	40
3. Opšti ciljevi	41
4. Veza sa ostalim merama u PPRR	41
5. Krajnji korisnici	42
6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti	42
7. Posebni kriterijumi prihvatljivosti	43
8. Prihvatljiva ulaganja	44
9. Kriterijumi selekcije za podmere	46
10. Stepjen javne podrške	48
11. Budžet	48
12. Indikatori programa	49
13. Administrativne procedure	49
14. Rok sprovođenja	49
15. Geografska rasprostranjenost mere	49

MERA ZA NAVODNJAVANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA 50

1. Pravna osnova	50
2. Obrazloživost	50
3. Opšti ciljevi	50
4. Veza sa ostalim merama u PPRR	51
5. Krajnji korisnici	51
6. Zajednički kriterijumi prihvatljivosti	51
7. Posebni kriterijumi prihvatljivosti	51
8. Prihvatljiva ulaganja	52
9. Kriterijumi selekcije	52
10. Stepjen javne podrške	53
11. Budžet	53
12. Indikatori programa	53
13. Administrativne procedure	54
14. Rok sprovođenja	54
15. Geografska rasprostranjenost mere	54
16. Opšteg budžeta ruralnog razvoja program 2017	54

MERA 101: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA NA POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA

1. PRAVNA OSNOVA

- Zakon br. 03/L-098 – Za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 1 juli 2009;
- Zakon br. 04/L-090 – O izmeni i dopuni zakona br. 03/L-098 za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 16 oktobar, 2012;
- Zakon br. 03/L-029 – Za poljoprivrednu inspekciju, dt. 13 decembar 2008;
- Zakon br. 03/L-042 – Za proizvode za zaštitu bilja, dt. 27 novembar 2008;
- Zakon br. 02/L-26 – Za poljoprivredno zemljište, dt. 23 juni 2006;
- Zakon br. 02/L-9 – Za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta, dt. 25 novembar 2005;
- Zakon br. 2004/13 – Za sadni materijal, dt. 28 maj 2004;
- Zakon br. 2003/5 – Za semena, dt. 15 april 2003;
- Zakon br.2005/47 – Za vina, dt. 14 oktobar 2005;
- Zakon br. 2004/21 – Za veterinarstvo, dt. 30 juli 2004;
- Zakon br. 04/L-191 – Za stočarstvo, dt. 28 juni 2013;
- Zakon br. 02/L-10 – Za zbrinjavanje životinja, dt. 9 maj 2005;
- Zakon br. 03/L-024 – Za procenu ekološkog uticaja, dt. 19 mart 2009;
- Zakon br. 03/L-025 – Za zaštitu životne sredine, dt. 19. mart 2009;
- Zakon br. 04/L-074 – Za savetodavne usluge u poljoprivredi i ruralnom razvoju, dt. 19 mart 2012;

2. OBRAZLOŽIVOST

Sektor poljoprivrede na Kosovu igra veoma važnu ulogu za pružanje mogućnosti za zapošljavanje i stvaranje prihoda. SWOT analiza za poljoprivredu Kosova naglašava zamenu uvoza i slobodan pristup EU tržištu, kao važna mogućnost za poboljšanje nacionalnih i individualnih prihoda iz poljoprivrede na Kosovu. međutim, ovaj će se potencijal realizovati samo ako farme dokažu da su sposobne da konkurišu sa tržišnim cenama u regionu i EU.

Analiza konkurentne sposobnosti poljoprivrede Kosova pokazuje sa samo mali broj farmi može trenutno konkurisati na regionalnom tržištu, EU tržištu i međunarodnom tržištu. Glavni razlozi ove niske konkurentne sposobnosti jesu mala veličina većine poljoprivrednih poslovanja, fragmentacija njihovog zemljišta, stare zgrade i stari uređaji, nedostatak finansijskih sredstava za ulaganja i nizak nivo znanja koji se odnosi na savremenu tehnologiju proizvodnje. Osim ovog, većina farmi ne ispunjava EU standarde za bezbednost i higijenu hrane, za blagostanje životinja i zaštitu životne sredine.

Mnoge farme su toliko male da se njihova celokupna proizvodnja konzumira u porodici koja živi na farmi. Dakle postoji potreba za fokusom na podržavanje ulaganja u fizička sredstva farmi koje su komercijalno usmerene i koje su u stanju da obezbede održive prihode.

Imajući u vidu činjenicu da su farme male, čini se razumnim da se podstakne i horizontalna saradnja između poljoprivrednika u obliku saradnje proizvođača, koja može izgraditi osnovu za kasnije proizvođačke organizacije, ili proizvođačka udruženja, ali i vertikalnu integraciju poljoprivrednika, na primer tržišni lanci putem ugovora za snabdevanje.

Kako bi se unapredile metode rada i sproveli kvalitetni inputi, podstaknuće se mladi poljoprivrednici od 18 do 40 godina starosti, koji će predstavljati osnovu za moderniji i inovativan poljoprivredni sektor.

Na osnovu ove analize, ali i na osnovu komparativne prednosti koju Kosovo ima u nekim sektorima, doprinos sektora u poljoprivrednim gazdinstvima i potrebe sektora za usklađivanje sa EU standardima, usredsrediće se na podržavanje ulaganja u ovim sektorima: voće, povrće (uključujući krompir), mleko, meso, grožđe i jaja.

2. 1 SEKTOR VOĆA

Kao rezultat dobrih uslova za uzgajanje u mnogim regionima na Kosovu, proizvodnja voća na Kosovu ima dugu tradiciju. Jabuke (1973 ha) i šljive (699 ha) čine najveći deo što se tiče proizvođačke površine i količine, uglavnom koje se uzgajaju u baštama kuća i obimnim uzgajanjem. Proteklih godina je započela intenzivna proizvodnja na voćnjacima jabuke, kruške, višnje i šljive, dok je proizvodnja bobičastog voća zabeležila zadovoljavajući porast.

U poslednje 3-4 godine je došlo do ubrzanog razvoja uzgajanje maline. Trenutno (2015 godina) postoji oko 800 do 900 komercijalnih poljoprivrednika koji uzgajaju malinu na ukupnoj površini od 350 do 400 ha, sa usevom od 8-15 t/ha, u zavisnosti od kvaliteta sadnica i zalaganja poljoprivrednika na njegovoj farmi.

Postoji oko 300 poljoprivrednika koji su zasejali oko 150 ha jagodom. Usevi su 15-25 t/ha komercijalnih voćnjaka sa kvalitetnim sadnicama. Dok usevi na ostalim voćnjacima iznose od 8 – 12 t/ha.

Uzgajanje borovnice počinje da se širi. Trenutno (2015) postoji oko 30 ha sa borovnicom koja se uzgaja.

Međutim, domaća proizvodnja ne dostiže samodovoljnost, što i ostavlja prostora za proširenje površina za intenzivnu proizvodnju voća. Proizvođači voća se trenutno suočavaju sa problemima kao što su stari voćnjaci i sorte slabog kvaliteta, nedostatak mogućnosti za navodnjavanje, nedostatak skladišta za čuvanje voća, slabi uređaji za klasifikaciju i pakovanje za trgovinu voća. Tržište zahteva stalnu i doslednu količinu voća visokog kvaliteta. Pa zato i ova podmera uglavnom cilja intenzifikaciju proizvodnje voća na široj površini i postizanje standarda za visoki kvalitet proizvoda. Korisnici koji su cilj ove podmere jesu farme sa ekonomskim potencijalom profitabilnosti sa proizvodnjom koja je usmerena ka tržištu.

Podmera će se usredsrediti na poboljšanje efikasnosti proizvodnje podržavanjem povećanja/rehabilitacije novih površina za voćnjake, modernizaciju uređaja za uzgajanje, sistema za navodnjavanje koji štede vodu i mašinerije koja se koristi na farmama za poboljšanje efikasnosti na farmi kao i opšte poboljšanje standarda. Podržaće se i izgradnja i unapređenje objekata kako bi se obezbedile aktivnosti nakon berbe. Podržaće se i dalja ulaganja za održivu upotrebu energije.

2. 2 SEKTOR POVRĆA I STAKLENIKA (UKLJUČUJUĆI KROMPIR)

Sektor povrtarstva, bez obzira na svoju malu rasprostranjenost, obećava dosta na Kosovu, pošto i poseduje dobre uslove za uzgajanje i može obezbediti dobro povećanje dodate vrednosti. Sektor povrtarstva se sastoji od samo malog broja komercijalnih uzgajaća i velikog broja polu-komercijalnih i egzistencijalnih uzgajaća.

Sektorom dominiraju male privatne farme prosečne površine od 0.80 hektarë, niske proizvodnje i niskih useva kao i neefikasnim lancem snabdevanja, visokih troškova za sakupljanje i logistiku. Trgovina svežeg povrća se često vrši bez odgovarajućeg pakovanja i klasifikacije proizvoda.

U okviru ove podmere, podrška će se obezbediti za izgradnju stalnih staklenika za proizvodnju bobičastog voća i povrća kao i izgradnju skladišta za tretmane nakon berbe i čuvanje voća i povrća. Potreba za svežim voćem i povrćem tokom cele godine raste iz dana u dan. Ovaj nedostatak na tržištu se najbolje može dopuniti proizvodnjom u zatvorenim/zaštićenim sredinama. Proizvodnja u staklenicima je intenzivna na malim površinama i zahteva relativno veliku radnu snagu (više od uzgajanje istih proizvoda na otvorenom polju). Tako će ova podmera doprineti povećanju radnih mesta. Kosovsko tržište se snabdeva svežim voćem i povrćem tokom cele godine uglavnom uvozom iz različitih zemalja. Povećanje površina staklenicima doprinosi i zameni uvezenih proizvoda sa domaćim proizvodima, samim tim i poboljšanju negativnog tržišnog bilansa zemlje.

2. 3 SEKTOR MESA

Govedina se tradicionalno smatra kao nusproizvod u sektoru mlekarstva. Sva telad dolaze sa farmi koje proizvode mleko, tj. ne postoji lanac za snabdevanje mesom, koje je upotpunjen i specijalizovan. Štale za tovljenje su uglavnom objekti koji su preobraženi od objekata za proizvodnju mleka ili objekti koji izgrađuju samo poljoprivrednici.

Kako bi se povećala stručnost za uzgajanje teladi za meso, neophodno je poboljšati i tehničko znanje proizvođača, pogotovo početnika, oko praksi uzgajanja teladi za meso i proizvodnju hrane za životinje, usklađujući obuke i savetodavne usluge. Uzgajajući teladi za meso poseduju više iskustva za ulaganje u štalama i građevinskim objektima. Ulaganja za mašineriju farme za proizvodnju hrane za životinje i ulaganja za upravljanje ostacima i otpadima, takođe su veliki prioritet. Postoji potreba za izgradnju novih štala i objekata farmi za uzgajanje životinja za meso, u skladu sa postojećim standardima za blagostanje životinja i sredinu. Za farmu su potrebni uređaji kao što su: sistem za snabdevanje vodom, sistem za hranjenje, uklanjanje otpada sa štale, mašinerije za farmu, pogotovo za proizvodnju, čuvanje, pripremu, upotrebu i raspodelu hrane za životinje. Ovom se podmerom cilja podržavanje komercijalnih poljoprivrednika, specijalizovanih u tovljenju teladi.

Prema popisu poljoprivrede (2014) na Kosovu 6302 34 188 farmi koji drže svinje i oko 5 glave komercijalne poljoprivrede. Većina ovih ekonomija treba da investiraju u modernim tezgama i pratećih objekata u cilju povećanja broja i poboljšali uslovi za zdravlje i dobrobit životinja.

Očekuje se da će se potrošnja mesa živine povećati još više. Pošto se većina mesa živine uvozi, postoji veliki potencijal da se uvoz zameni. Poboljšani pristup uslugama i inputima, ovo je poslovanje omogućilo i za srednje preduzetnike koji ne poseduju kapacitet da izgrade zatvoreni ciklus, od proizvodnje hrane za životinje sve to trgovine/prodaje. Postoji potreba za ulaganjem za bolje čuvanje živine, pripremu kvalitetne hrane, kontrolu kvaliteta, nadgledanje zdravlja i čuvanje i tretiranje štalskog đubriva. Ova se podmera usredsređuje na podržavanje egzistencijalnih proizvođača kao i onih mladih u vlasništvu srednjih farmi, sa ciljem povećanja konkurentne sposobnosti za domaću proizvodnju, povećavajući broj srednjih proizvođača brojlera (kokošnjih piladi) kao i povećanje njihovih proizvođačkih kapaciteta. Putem savetodavnih usluga i profesionalnih obuka, potrebno je poboljšati i kvalitet proizvodnje sa što nižim troškovima.

2. 4 SEKTOR MLEKA

Kravlje mleko je najvažniji stočarski proizvod na Kosovu. U poslednjim godinama činjeni su naponi da proizvodnja mleka pređe iz proizvodnje za porodičnu potrošnju na tržišnu proizvodnju, kako bi se poboljšali uslovi uzgajanja, sprovele dobre poljoprivredne prakse na farmama za proizvodnju mleka i da se poveća kapacitet poljoprivrednika za proizvodnju mleka visokog kvaliteta.

Nezadovoljavajući kvalitet svežeg mleka je nateralo MPŠRR da sprovede šemu direktnih plaćanja za kvalitet mleka. I dalje postoji dosta prostora za poboljšanje fizičkih sredstava kao što su bolji objekti, moderniji uređaji za štale, bolji i moderniji sistemi za mužu. Cilj podmere je da podrži komercijalne proizvođače mleka.

Modernizacija poljoprivrednih sistema, pogotovo stočarske intenzivne proizvodnje, može dovesti do povećanja oslobađanja gasova koji utiču na klimatske promene. Podmera će podržati ulaganja za upravljanje štalskim đubrivom a objekti za čuvanje će smanjiti oslobađanje ovih gasova, dok će prednost biti data projektima modernizacije koji obuhvataju ulaganja ove vrste.

Proizvodnja mleka od malih preživara (ovce, koze) je uglavnom jedan zatvoreni ciklus, od proizvodnje mleka, do prerade sira i prodaja (marketing) na farmi. Samo su neke farme komercijalne, dok je većina proizvođača koji drže male preživare, uglavnom male farme sa uglavnom tradicionalnim praksama uzgajanja životinja. Postoji velika potreba za ulaganjem za modernizaciju štala, pratećih infrastrukturnih objekata za korišćenje sistema za mužu, itd.

2. 5 SEKTOR GROŽĐA

Parcele vinograda su uglavnom male, dok proizvodnju grožđa vrši 4780 vinogradara. Prosečna veličina je 0.5 ha prosečnog useva od 8-10t/ha. Vinogradi Kosova obuhvataju 751 hektara stonog grožđa i 2440 hektara grožđa za vino¹. Troškovi proizvodnje su visoki i to kao posledica šireg uzgajanja (delimično zbog starih vinograda), malih parcela i starih mehanizma. Stono grožđe, koje se proizvodi u zemlji, suočava se sa jakom konkurencijom uvoza koja je dobro kategorizovana i dobro upakovana. Prioritet će biti dat proizvodnji stonog grožđa, ali i proizvodnji grožđa za vino. Ulaganja za restrukturiranje i modernizaciju proizvodnje i trgovine grožđa, potrebni su za konkurenciju sa uvezenim proizvodima.

2. 6 SEKTOR JAJA

Sektor za proizvodnju jaja je relativno dobro konsolidovan. Proizvodnja jaja na komercijalnim farmama se procenjuje da iznosi oko 283 miliona jaja (2014) dok se u okviru domaćinstava proizvode još oko 74 miliona komada, što rezultira u ukupnu proizvodnju od 357 miliona jaja. Tokom 2014 godine je uvezeno oko 6 miliona jaja iz Albanije. Prosečna potrošnja po glavi stanovnika se računa na oko 200 jaja /godišnje pa možemo reći da Kosovo ispunjava oko 98% potreba za potrošnjom jaja.²

Većina proizvođača primenjuje sistem čuvanja u kafezima. Objekti za proizvodnju su u većini slučajeva relativno stari pa je teško pružiti tražene proizvode (jaja, hrana, pilići, itd.) po konkurentnim cenama.

Kako bi poboljšali efikasnost srednjih proizvođača, prioritet se daje srednjim farmama koje poseduju od 5000 do 25,000 kokošaka nosilja, koje mogu pretrpeti velike izmene u cenama tokom godina, i koje mogu konkurisati na dinamičnom tržištu.

Obezbediće se i podrška za poboljšanje efikasnosti proizvodnje, ulažući za bolje uređaje za štale i higijenu u štalama (ventilacija, sistem vode, sistem za sakupljanje jaja, itd.). potrebno je poboljšati i upravljanje štalskog đubriva i ostalih ostataka, pošto negativan uticaj intenzivnog živinarstva na okruženje može biti dosta ozbiljan ako se isti ne tretira na odgovarajući način, a ako se istim upravlja na odgovarajući način dobijaju se i dodatni prihodi. Savetodavne usluge na Kosovu se trebaju unaprediti pružanjem adekvatnih obuka za srednje i male proizvođače hrane za životinje, za vođenje i održavanje polu-automatskih linija za sakupljanje i kategorizaciju jaja.

1 EVV, 2014

2 Zeleni izveštaj 2015

3. OPŠTI CILJEVI

- Povećanje konkurentne sposobnosti kosovske poljoprivrede i zamena uvoza;
- Stvaranje novih radnih mesta i povećanje zapošljenja u ruralnim oblastima;
- Podržavanje poljoprivrednika u određenim sektorima kako bi se vladalo u skladu sa pravilima, standardima, politikama i praksama EU-a;
- Podržavanje ekonomskog i društvenog razvoja, uvek ciljajući održiv i sveobuhvatni rast, putem razvijanja farmi;
- Rešavanje izazova klimatskih izmena, korišćenjem obnovljive energije.

3. 1 POSEBNI CILJEVI

3.1.1 SEKTOR VOĆA I SEKTOR POVRĆA (UKLJUČUJUĆI KROMPIR)

- Povećanje proizvodnje voća i povrća (uključujući krompir), za komercijane svrhe;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili odgovarajući nacionalni i EU standardi;
- Modernizacija farma, korišćenjem novih uređaja i moderne mehanizacije;
- Smanjenje gubitaka nakon berbe, putem investicija na farmi, za tehnologiju čuvanja, infrastrukturu i uređaje za fazu nakon berbe, uključujući kapacitete za hlađenje, klasifikaciju i pakovanje;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima poljoprivrednih proizvoda.

3.1.2 SEKTOR MLEKA I SEKTOR MESA

- Povećanje proizvodnje na specijalizovanim farmama;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili odgovarajući nacionalni i EU standardi;
- Modernizacija farma, korišćenjem novih uređaja i moderne mehanizacije;
- Smanjenje oslobađanja oksida azota i metana putem odgovarajućeg tretmana za organsko đubrivo i nezagađivanje površinskih ili podzemnih voda;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima poljoprivrednih proizvoda.

3.1.3 SEKTOR GROŽĐA

- Povećanje proizvodnje stonog grožđa i grožđa za vino;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili odgovarajući nacionalni i EU standardi;
- Modernizacija farmi, korišćenjem kvalitetnih sadnica i moderne mehanizacije;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima poljoprivrednih proizvoda.

3.1.4 SEKTOR JAJA

- Poboljšanje i proširenje postojećih proizvodnih kapaciteta;
- Poboljšanje kvaliteta kako bi se ispunili odgovarajući nacionalni i EU standardi;
- Modernizacija farma, korišćenjem novih uređaja i moderne mehanizacije;
- Smanjenje oslobađanja oksida azota i metana putem odgovarajućeg tretmana za organsko đubrivo i nezagađivanje površinskih ili podzemnih voda;
- Proizvodnja obnovljive energije;
- Poboljšanje integracije poljoprivrednika sa kupcima poljoprivrednih proizvoda.

4. VEZE SA DRUGIM MERAMA PPRR-A

Ova mera se nadovezuje sa ostalim merama PPRR-a, kao što su:

- Mera 103 "Ulaganja u fizička sredstva za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda";
- Mera 302 "Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja".

5. KRAJNI KORISNICI

Krajnji korisnici u ovoj meri su poljoprivrednici, na osnovu definicije iz Zakona za poljoprivredu i ruralni razvoj (L-03/098) i ostala poljoprivredna preduzeća koja su registrovana u registru farmi.

Svi korisnici projekata ruralnog razvoja su dužni da održe svoju investiciju po odobrenom projektu tokom pet godina na projektu, dok posmatranom periodu. Ako ne održavaju ulaganja, korisnik je dužan da vrati iznos koji finansiraju javne podrške.

6. ZAJEDNIČKI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

6. 1 PRIHVATLJIVI APLIKANTI

- Ako je aplikant fizičko lice, isto treba biti ne mlađe od 18 i ne starije od 65 godina starosti. Ako je u pitanju pravno lice, onda se ovaj kriterijum me primenjuje;
- Fizičko lice treba završiti srednju školu i posedovati dve godine radnog iskustva iz oblasti za koju aplicira. Za pravna lica, gore navedeni zahtev važi za vlasnika ili ovlašćeno lice preduzeća. Ovlašćeno lice treba biti zapošljeno pod ugovorom na ne manje od 3 godine;
- Aplikant koji ne poseduje dvogodišnje radno iskustvo, treba pripremiti napismenu izjavu kojom se zalaže da će završiti obuku od najmanje 20 časova za oblast za koju aplicira, a koja će se završiti pre podnošenja zahteva za poslednju isplatu;
- Aplikanti trebaju isplatiti sve poreske obaveze; za fizičko lice porez na imovinu, a za pravno lice porez na prihode korporacije i ostale primenljive poreze;
- MPŠRR javnim sredstvima podržava samo projekte koji su po završetku ulaganja funkcionalni i koji korisniku donose zaradu;
- Svi korisnici projekata za ruralni razvoj su obavezni da održavaju svoja ulaganja u skladu sa projektom koji je odobren na pet godine nakon realizacije projekta, onoliko koliko i traje period nadgledanja. Ako aplikant ulaganja ne održi, isti je obavezan da vrati finansirani iznos javne podrške.

6. 2 NACIONALNI STANDARDI

Nacionalni standardi za zdravlje životinja, blagostanje životinja i zaštitu sredine su navedeni u dodatku br. 5 uputstva za aplikante. Isti se trebaju ispuniti najkasnije pre podnošenja zahteva za poslednju isplatu i verifikuju se kontrolom službenog lica na lokaciji investicije.

6. 3 EKONOMSKA ODRŽIVOST

- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja manja ili jednaka sa 20,000 €, aplikant treba podneti tehnički predlog projekta u skladu sa modelom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR).
- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja veća od 20,000 €, aplikant treba podneti poslovni plan u skladu sa modelom MPŠRR-a;
- Modeli za tehnički predlog projekta i poslovni plan biće objavljeni na veb stranici Agencije za razvoj poljoprivrede (ARP) i MPŠRR-a i biće na raspolaganju za sve korisnike.

6. 4 OSTALI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

- Korisnici projekata čija vrednost prihvatljivih ulaganja iznosi više od 50,000 €, pre potpisivanja ugovora sa ARP-om, trebaju registrovati svoja preduzeća a sva ulaganja/troškove fakturisati u ime tog preduzeća.
- Svi korisnici, koji su izjavili u svojim biznis planovima da će stvoriti nova radna mesta i za to su dobili bodove tokom procene, moraju stvoriti nova radna mesta i da to dokažu putem plaćanja penzionih doprinosa i poreza na plate, počevši najmanje od poslednjeg meseca pre zahteva za konačno plaćanje. Korisnici su obavezni da održe ta radna mesta sa punim radnim vremenom u trajanju od najmanje 5 godina, koliko traje period praćenja.
- Projekti koji se finansiraju iz Programa za ruralni razvoj 2017 ne mogu se finansirati iz kancelarije EU-a ili nekog drugog javnog domaćeg ili međunarodnog donatora. Ako se zaključuje da je korisnik pridobio podršku za isti projekat i od drugih donatora, istom se podrška ne dodeljuje, ili ako je podrška dobijena, dužan je da vrati dobijena sredstva, a protiv njega će se sprovesti i kaznene mere u skladu sa zakonom.
- Korisnik, koji je aplicirao u MPŠRR i druge javne institucije ili kancelariji EU-a na Kosovu i ako je njegov projekat izabran za finansiranje od neke institucije, isti je dužan da odmah obavesti MPŠRR/ARP ili druge odgovarajuće institucije.

Korisniku se ne može dodeliti novi projekat ako prethodni projekti nisu okončani u skladu sa ugovorom koji je potpisan sa ARP-om. Ako je reč o projektima izgradnje/proširenja, aplikant tokom apliciranja mora podneti:

- Kopiju skica objekta i preračun troškova za materijal i predviđene radove;
- Kopiju plana parcele na kojoj će se investicija izvršiti;
- Posedovni list parcele ili ako je zemljište uzeto pod zakup, overen ugovor na najmanje 10 godina za parcelu na kojoj će se izvršiti izgradnja;
- Saglasnost opštine koja dokazuje da aplikant može dobiti građevinsku dozvolu ako dobije sredstva;
- Saglasnost zajednice, ako je zakonom predviđeno.

Pre nego što podnese zahtev za isplatu pri ARP-u, korisnik treba podneti:

- Građevinsku dozvolu koju izdaje nadležno opštinsko telo;
- Procenu ekološkog uticaja, ako je zakonom predviđeno.

Ako se radi o izgradnji, proširenju ili renoviranju objekata, uspostavljanju voćnjaka, vinograda i/ili instaliranju sistema za navodnjavanje na zemljištima uzetih pod zakup, ugovor o zakupu treba biti najmanje na 10 godine. Ugovoru se prilaže i saglasnost vlasnika (zakupodavca), overena kod notera, o ulaganju koje će se izvršiti na njegovom zemljištu. Saglasnost vlasnika može obuhvatiti i ugovor i zakup.

Ugovor o zakupu se ne traži samo u slučajevima kada su vlasnik zemljišta i aplikant u bračnom odnosu ili bliskoj krvnoj vezi bez granica (npr. preci, baba i deda, roditelji, deca, unuci, itd.) a ovo se dokazuje uverenjem o bračnom stanju ili izvodom rođenih. Aplikant treba popuniti i izjavu pod zakletvom, kojom dokazuje da je zemljište kojim aplicira pod njegovim vlasništvom.

6. 5 KONTROLNA LISTA ZA SELEKCIJU ŽIVOTNE SREDINE

Povodom selekcije korisnika, pre potpisivanja ugovora za finansiranje projekata za ruralni razvoj, izabrani projekti će podlegnuti procedurama za ekološku procenu, shodno kontrolnoj listi za selekciju životne sredine (vidi dodatak u Vodiču za aplikante–Mera 101-2017). Kontrolnu listu popunjava ARP, pružajući dodatne informacije za rubriku “Specifične karakteristike”, kako bi se dalje razjasnili dati odgovori. Ako jedan ili više odgovora koji se nalaze na kontrolnoj listi glasi pozitivno (DA), onda će projekat imati uticaja na životnu sredinu, i kao takav, zahteva pripremu Plana za Ekološko Upravljanje (PEU).

Olakšavajuće mere predviđene na kontrolnoj listi, biće smernice za pripremu PEU-a. Proces usvajanja projekta zahteva da se sve predložene olakšavajuće mere prihvate i usvoje za sprovođenje od strane aplikanta. Priprema PEU-a je obaveza samog aplikanta, dok se troškovi za pripremu istog smatraju kao administrativni troškovi.

7. POSEBNI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

7. 1 SEKTOR VOĆA (JABUKA, KRUŠKA, ŠLJIVA, VIŠNJA, TREŠNJA, KAJSIJA, BRESKVA, DUNJA, KUPINA, MALINA, BOROVNICA I ARONIJA)

- U trenutku apliciranja za ulaganja u sektor voća, aplikant treba dokazati da poseduje poljoprivredno zemljište koje je u njegovom vlasništvu, nasleđeno ili uzeto pod zakup na najmanje 10 godina i koje je registrovano u registru farme, i to najmanje 1 hektar za voćna stabla (jabuka, kruška, šljiva, višnja, trešnja, kajsija, dunja) i/ili 0.50 hektara za bobičastvo voće (jagoda, kupina, malina, borovnica i aronija). Minimalna površina parcele za bobičasto voće treba biti 0.25 hektara a za voćna stabla 0.50 hektara;
- Korisnici za uspostavljanje novih voćnjaka, pre podnošenja zahteva za plaćanje, ako su kupili sadnice koje su proizvedene na Kosovu, trebaju podneti kopiju fitosanitarnog uverenja o zdravstvenom stanju sadnog materijala koji ispunjava CAC kriterijum (Conformitas Agraria Communitatis) kao i kopiju licence proizvođača, dok oni koji nabavljaju sadnice koje su uvezene iz zemalja EU-a, trebaju podneti kopiju fitosanitarnog overenja o zdravstvenom stanju sadnog materijala koji ispunjava CAC kriterijum koje izdaje proizvođač, overenje o poreklu i dozvolu za uvoz preduzeća koje vrši uvoz;
- Zasađene sadnice voćnih stabala na sebi trebaju imati zalepljenu etiketu institucije koja vrši sertifikovanje. Korisnici za uspostavljanje voćnjaka sa bobičastim voćem trebaju čuvati etikete sadnica i iste pokazati kontrolerima ARP-a tokom terenske kontrole.
- Projekti pod mere bobičastih voća, treba da obuhvate izgradnju skladišta za hlađenje i to: projekti sa površinom ≥ 0.50 ha – < 1 ha treba da izgrade skladište sa kapacitetom od najmanje 10 t, a projekti sa površinom ≥ 1 ha – ≤ 2 ha treba da izgrade skladište sa kapacitetom od najmanje 20 t.

7. 2 SEKTOR POVRĆA I STAKLENIKA (UKLJUČUJUĆI KROMPIR)

- U trenutku apliciranja za ulaganja za magacine za voće i povrće (uključujući krompir), aplikant treba dokazati da poseduje najmanje 2 hektara poljoprivrednog zemljišta, bilo da u svom vlasništvu, nasleđenog ili uzetog pod zakup na najmanje 10 godina i registrovanog u registru farmi.
- U trenutku apliciranja za ulaganja za nove stalne staklenike, aplikant treba dokazati da poseduje najmanje 0.01 hektara obradivog zemljišta koje je registrovano u registru farmi.

7. 3 SEKTOR MESA

- Za ulaganja u sektoru mesa (tovljenje teladi i kokošjih pilića), aplikanti nisu obavezni da poseduju telad/piliće u trenutku apliciranja, ali pre podnošenja zahteva za poslednju isplatu, trebaju posedovati najmanje 20 grla teladi žigosanih žigom Republike Kosova ili EU zemalja ili 5,000 kokošjih pilića, a ovo treba dokazati odgovarajućim dokumentima i samim prisustvom životinja u štali. Aplikanti koji apliciraju za izgradnju štale za telad, u svojem projektu trebaju obuhvatiti i magacin za đubrivo sa dovoljnim kapacitetom za najmanje 3 meseci.
- U trenutku apliciranja, aplikanti za tovljenje teladi trebaju dokazati da imaju najmanje 0.25 hektara poljoprivrednog zemljišta za grlo teladi, bilo u svom vlasništvu, nasleđenog ili uzetog pod zakup na najmanje 3 godine. Za ulaganja za poljoprivredne mehanizme za uzgajanje zemljišta, trajanje zakupa treba biti na najmanje 10 godina.

7. 4 SEKTOR MLEKA

- U trenutku apliciranja, aplikanti za ulaganja u sektoru za proizvodnju mleka trebaju posedovati najmanje 10 mlečne krave ili 100 ovaca ili 100 koza aktivne proizvodnje, registrovanih u registru za farme i registru za identifikaciju i registraciju životinja pri AHV.
- Aplikanti koji apliciraju za izgradnju štale, u svom projektu trebaju obuhvatiti i magacin za đubrivo, dovoljnog kapaciteta za najmanje 3 meseci (vidi listu obaveznih standarda).
- Za ulaganja u poljoprivredne mehanizme za uzgajanje zemljišta, aplikant treba dokazati da ima najmanje 0.5 hektara poljoprivrednog zemljišta za svako grlo teladi, odnosno 0.05 hektara poljoprivrednog zemljišta za stado ovce/koze, bilo u svom vlasništvu, nasleđenog ili uzetog pod zakup na najmanje 10 godina. Ugovor o zakupu mora biti overen kos notera.

7. 5 SEKTOR GROŽĐA

- U trenutku apliciranja, osobe koje apliciraju za sektor grožđa, trebaju dokazati da poseduju poljoprivredno zemljište, da su nasledili poljoprivredno zemljište ili da su pod zakup uzeli poljoprivredno zemljište na najmanje 10 godina, i da u registru za gazdinstva imaju registrovanih najmanje 0.3 hektara za stono grožđe ili 0.6 hektara za grožđe za vino. Minimalna površina parcele treba iznositi 0.1 hektara za stono grožđe i 0.2 hektara za grožđe za vino;
- Kontrata për qiramarrjen duhet të jetë e noterizuar. Kada je reč o ulaganjima za mehanizme i uređaje za uzgajanje i berbu, kao i magacine za tretmane nakon berbe, aplikanti trebaju dokazati da poseduju najmanje 3 hektara vinograda, bilo u svom vlasništvu, nasleđenog ili uzetog pod zakup na najmanje 10 godina, registrovanih u registru za vinograde i registru za farme. Ugovor za zakup treba biti overen kod notera;
- Korisnici za uspostavljanje novih vinograda trebaju navaljati samo sadnice koje su uvezene iz zemalja EU-a i trebaju dostaviti kopiju fito-sanitarnog overenja o zdravstvenom stanju sadnog materijala koje izdaje proizvođač, overenje o poreklu i dozvolu uvoza preduzeća koje uvozi;
- Korisnici za uspostavljanje novih vinograda, mogu nabaviti i sadnice sledećih autoktonih sorti u regionu: Vranac, Kalmet, Prokup, Smederevka i trebaju dostaviti kopiju fito-sanitarnog overenja o zdravstvenom stanju sadnog materijala koje izdaje proizvođač, overenje o poreklu i dozvolu uvoza preduzeća koje uvozi.

7. 6 SEKTOR JAJA

- Aplikant za ulaganja u sektoru jaja treba dokazati da poseduje najmanje 5,000 kokošaka nosilja aktivne proizvodnje, registrovanih u registru farme.
- Aplikanti koji apliciraju za izgradnju farme za jaja, u svojem projektu trebaju obuhvatiti i skladište za đubrivo dovoljnog kapaciteta na najmanje 3 meseci.

8. PRIHVATLJIVA ULAGANJA

Prihvatljiva ulaganja su ograničena na ona koja su opisana u Listi prihvatljivih ulaganja za meru 101, naglašeno u dodatku br. 6 uputstva za aplikante.

Minimalna vrednost ukupnih prihvatljivih troškova za projekat u okviru ove mjere je 10.000 €, pored projekata za stabla bobica i projekte u sektoru grožđa, gde je minimalna vrednost projekta je 5.000 €. Maksimalni iznos prihvatljivih troškova za projekat u okviru ove mjere je 100.000 €, pored sektoru projektuje drvo bobice koje je € 70.000, kao i sektor povrća i staklenicima (uključujući krompir), gde maksimalno prihvatljivi troškovi je € 80,000, i izračunava na sledeći način:

- Bobičasto voće ≥ 0.50 ha – < 1 ha $\leq$ do 35,000 €
- Bobičasto voće ≥ 1 ha - ≤ 2 ha $\leq$ do 70,000 €
- Staklenik ≥ 0.10 ha – < 0.25 ha $\leq$ do 50,000 €
- Staklenik ≥ 0.25 ha – ≤ 0.50 ha $\leq$ do 80,000 €

Troškovi za izradu poslovnog plana ili predloga projekta ne smeju preći iznos od 3% ukupnih prihvatljivih troškova. Ako je reč o ulaganjima koja predviđaju izgradnju štala ili magacina za čuvanje voća ipovrća, troškovi arhitekta i inženjera, razne dozvole i licence su prihvatljivi do 7% prihvatljivih troškova.

8. 1 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA SEKTORE

8.1.1 ULAGANJA U SEKTORU VOĆA

- Ulaganja za uspostavljanje novih voćnjaka minimalne površine od 1 hektara za voćna stabla i 0.5 hektara za bobičasto voće;
- Ulaganja za instaliranje sistema za navodnjavanje na farmi, shodno praksama efikasnog navodnjavanja;
- Ulaganja za proizvodnju efikasne energije na farmi iz obnovljivih izvora;
- Ulaganja za instaliranje mreža za zaštitu od grada;
- Ulaganja za poljoprivredne mašine i uređaje za voćnjake, mašine za zaštitu biljaka, za đubrenje, za berbu i tretman nakon berbe;
- Investicije za kupovinu traktora za drvo-voćaka
- Za voćne bobice investicija kupovina traktora je neprihvatljivo;
- Ulaganja za izgradnju i unapređenje objekata za aktivnosti nakon berbe, objekata za čuvanje mašina, kao i magacina za proizvode za zaštitu bilja i veštačko đubrivo.
- Investicije u rashladnim ili zamrzivača prostorija za bobičastog voća;

8.1.2 ULAGANJA U SEKTORU POVRĆA I STAKLENIKA (UKLJUČUJUĆI KROMPIR)

- Ulaganja za izgradnju stalnih staklenika za povrće, bobičastvo voće ili sadnice minimalne veličine od 0.1 hektara. Minimalna površina jednog staklenika iznosi 0.1 hektara;
- Ulaganja za proizvodnju efikasne energije na gazdinstvu iz obnovljivih izvora;
- Nabavka i instaliranje uređaja za postizanje kontrolisanih klimatskih uslova;
- Ulaganja za instaliranje ili unapređenje sistema za navodnjavanje u staklenicima u skladu sa efikasnim praksama navodnjavanja;
- Izgradnja objekata za tretman nakon berbe (klasifikacija, pakovanje, etiketiranje), i čuvanje proizvoda, kao i skladišta za proizvode za zaštitu bilja i za veštačko đubrivo;
- Nabavka odgovarajućeg mehanizma za uzgajanje povrća na otvorenom polju ili u staklenici (mašine za sađenje sadnica, mašine za postavljanje folije, itd.).

8.1.3 ULAGANJA ZA SEKTOR MESA

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala, pratećih objekata (deponija za đubrivo, ambari za voluminoznu hranu, skladišta silaže) i infrastrukture na farmi (npr. snabdevanje vodom na nivou farme);
- Ulaganja za uređaje za uzgajanje jednodnevnih pilića za tovljenje (uređaji za grejanje, za ishranu, za snabdevanje vodom, itd.);
- Ulaganja za proizvodnju efikasne energije na farmi iz obnovljivih izvora;
- Ulaganja za modernizaciju sistema hrane i snabdevanja vodom;
- Ulaganja za poljoprivredne mašine i uređaje za uzgajanje stočne hrane i žitarica, zaštitu bilja, đubrenje i žetvu;
- Investicije za kupovinu traktora
- Ulaganja za čišćenje/otklanjanje organskog otpada (tečnog i tvrdog) i skladištenje, itd.;
- Ulaganja za proizvodnju koncentrovane hrane, od ukupnog kapaciteta od kojih će se najmanje 50% koristiti za potrebe farme.

8.1.4 ULAGANJA ZA SEKTOR MLEKA

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala, pratećih objekata (deponija za đubrivo, ambari za voluminoznu hranu, skladišta silaže, prostorije za mužu) i infrastrukture na farmi (npr. snabdevanje vodom na nivou farme);
- Ulaganja za modernizaciju prostora za mužu i uređaja za hlađenje, kao i uređaja za mužu, čuvanje mleka, uključujući i prostorije za čuvanje mleka, laktofriza, itd.;
- Ulaganja za proizvodnju efikasne energije na farmi iz obnovljivih izvora;
- Ulaganja za modernizaciju sistema hrane i snabdevanja vodom;
- Ulaganja za poljoprivredne mašine i uređaje za uzgajanje stočne hrane i žitarica, zaštitu bilja, đubrenje i žetvu;
- Investicije za kupovinu traktora
- Ulaganja za čišćenje/otklanjanje organskog otpada (tečnog i tvrdog) i skladištenje, itd.;
- Ulaganja za proizvodnju koncentrovane hrane, od ukupnog kapaciteta od kojih će se najmanje 50% koristiti za potrebe gazdinstva.

8.1.5 ULAGANJA ZA SEKTOR GROŽĐA

- Ulaganja za uspostavljanje/modernizaciju plantaža grožđa (konverzija, zamena) za stono grožđe i grožđe za vino, minimalne veličine od 0.3 hektara za stono grožđe i 0.6 hektara za grožđe za vino;
- Ulaganja za instaliranje sistema za navodnjavanje, shodno efikasnim praksama navodnjavanja;
- Ulaganja za postavljanje plasmase za stono grožđe;
- Ulaganja za proizvodnju efikasne energije na farmi iz obnovljivih izvora;
- Ulaganja za postavljanje mreža za zaštitu od grada;
- Ulaganja za podržne sisteme vinove loze i za ograde;
- Ulaganja za poljoprivredne mašine i uređaje za vinograde, mašine za zaštitu biljaka, za đubrenje, za berbu i tretman nakon berbe;
- Investicije za kupovinu traktora
- Za one koji poseduju više od 3 hektara površine sa vinogradom, dozvoljava se da apliciraju i za izgradnju objekata za aktivnosti nakon berbe, kao što je magacin za hlađenje, mašine za klasifikaciju, čišćenje, pakovanje, objekti za čuvanje poljoprivrednih mašina i uređaja, kao i izgradnja magacina za proizvode za zaštitu bilja i za veštačko đubrivo.

8.1.6 ULAGANJA ZA SEKTOR JAJA

- Izgradnja/renoviranje/proširenje štala;
- Ulaganja za unutrašnju infrastrukturu (sistem za hranjenje, pojilice i uređaji za regulisanje mikroklimе, uređaji za otklanjanje đubriva, klasifikacija jaja, itd.);
- Ulaganja za kafeze, samo shodno sa standardima EU-a;
- Izgradnja i renoviranje magacina za čuvanje hrane, uključujući uređaje za pripremu hrane, manipulaciju, pakovanje i čuvanje jaja;
- Ulaganja za efikasne uređaje za energiju ili proizvodnju energije na farmi iz obnovljivih izvora;
- Ulaganja za čišćenje/uklanjanje organskog đubriva i skladištenje istog;
- Ulaganja za proizvodnju koncentrovane hrane, od ukupnog kapaciteta od kojeg će se 50% koristiti za potrebe farme.

9. KRITERIJUMI IZBORA ZA PODSEKTORA

Tabela 1: Kriterijumi izbora za sektor voćnjaka

Br.	Vrsta Kriterijuma	Kriterijum/Kategorija	Poeni
1	Kapacitet proizvodnje: Površina koja će se izgraditi. U slučaju ulaganja na infrastrukturi voćnjaka, skladišta, navodnjavanja, zaštite protiv grada i/ili mašinerije, poeni se računaju u zavisnosti od postojeće površine* ili one koje će se izgraditi, koja god je veća.	≥ 5 ha	45
		≥ 3 ha - <5 ha	40
		≥ 1 ha - <3 ha	35
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge	5
3	Kvalitet sadnica	Ulaganje u sadnicama proizvedenim i certifikovani u jednog državi članici Evropske Unije	5
4	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme (ne traži se od podnosioca za izgradnju novog voćnjaka; ukoliko nemaju postojeći voćnjak, oni će dobiti 5 poena iz ovog kriterijuma)	5
5	Zaštita životne sredine i klimatske promene	Ulaganje u proizvodnji e energije u farmama od obnovljivih izvora (min. 5% prihvatljivog ulaganja). Ovaj kriterijum se ne sprovodi kada se ulaganja vrše na površinama pokrivenim sa sistemom navodnjavanja i podnosilac dobija poene	5
6	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
7	Zapošljavanje	Podnosilac će stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 3 poena - za 2-3 radna mesta = 7 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena	Max. 10
8	Mesto ulaganja	Ulaganja na planinskim mestima	5
9	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farmer nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine	10
10	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi/prehrambenoj tehnologiji	3
11	Pol farmera	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

* Postojeća površina da se dokaže uzimanjem direktne isplate za ove površine u prethodnoj godini.

Tabela 2: Kriterijumi izbora za sektor bobičastog voća

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija	Poeni
1	Vrsta ulaganja: U slučaju ulaganja i u tački a) i tački b), poeni se računaju iz ulaganja sa najvećim delom sredstava (maksimum 25 poena)	Postavljanje voćnjaka i rashladnog skladišta	50
		≥ 0.50 ha – ≤ 2 ha	45
		Ulaganje u infrastrukturi voćnjaka, navodnjavanju, zaštiti protiv grada i/ili mašineriji za postojeću ili novu površinu	
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge	5
3	Kvalitet sadnica	Ulaganje u sadnicama koje su proizvedene i certifikovane u jednog državi članici Evropske Unije	5

4	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme (ne traži se od podnosioca za postavljanje novog voćnjaka; ukoliko nemaju postojeći voćnjak, oni će dobiti 5 poena iz ovog kriterijuma)	5
6	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
7	Zapošljavanje	Podnosilac će stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 6 poena - za 2-3 radna mesta = 8 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena	Max. 10
8	Mesto ulaganja	Ulaganja na planinskim područjima	5
9	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farmer nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine	10
10	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi/ prehrambenoj tehnologiji	3
11	Pol podnosioca	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

Tabela 3: Kriterijumi izbora za sektor povrća i staklenika (uključujući krompire)

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija	Poeni
1	Vrsta ulaganja	Za staklenike	50
		Za skladište	
1	Vrsta ulaganja	Izgradnja staklenika sa kompletnim infrastrukturom	Podnosilac ima najmanje 3 ha trogodišnjeg voćnjaka ili starijeg ili podnosilac ima najmanje 3 ha zemljišta gde želi zasaditi povrće *
			Podnosilac ima najmanje 3 ha voćnjaka, od kojih 1 ha trogodišnjeg voćnjaka ili starijeg ili podnosilac ima najmanje 2 ha zemljišta gde želi zasaditi povrće*
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge	5
3	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme	10
4	Zaštita životne sredine i klimatske promene	Ulaganje u proizvodnji energije u farmama od obnovljivih izvora (min. 5% prihvatljivog ulaganja).	5
5	Zaposlenje	Podnosilac će stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 6 poena - za 2-3 radna mesta = 8 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena	Max. 10
6	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
7	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farmer nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine	10
8	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi/ prehrambenoj tehnologiji	3
9	Pol podnosioca	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

* Postojeća površina da se dokaže uzimanjem direktne isplate za ove površine u prethodnoj godini.

Tabela 4: Kriterijumi izvora za sektor mesa

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija			Poeni
1	Vrata ulaganja: U slučaju ulaganja i u tački a) kao i tački b), poeni se računaju iz ulaganja sa najvećim delom sredstava (maksimum 25 poena)	a) Izgradnja /obnova /proširenje štale (septičke jame su obavezne za telad i svinje)			25
		b) Mašinerija i/ili poboljšanje spoljašnje infrastrukture (skladište đubriva, skladište silaže, skladište sena)			20
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge			5
3	Kapacitet proizvodnje (broj životinja) nakon ostvarivanja projekta	Telad	Svinje	Pilad	20
		≥ 20 < 70 grla	≥ 40 < 100 grla	≥ 5,000 < 12,000 komada	
		≥ 70 grla	≥ 100 grla	≥ 12,000 komada	15
4	Iskustvo u relevantnoj proizvodnji: Podnosilac ima krave/svinje/piladi u proizvodnji *	Podnosilac ima najmanje 5 grla	Podnosilac ima najmanje 10 grla	Podnosilac ima najmanje 1000 pilad	5
5	Ugovorni odnosi	Noterizovani ugovor za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme			5
6	Zaštita životne sredine i klimatske promene	Ulaganje u proizvodnju energije u farmama od obnovljivih izvora (min. 5% prihvatljivog ulaganja).			5
7	Zapošljavanje ³	Podnosilac će stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 3 poena - za 2-3 radna mesta = 7 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena			Max. 10
8	Mesto ulaganja	Ulaganja na planinskim područjima			5
9	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farmer nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine			10
10	Vlasništvo imovine gde će se vršiti ulaganje	Zemljište na ime podnosioca			5
11	Obrazovanje	Univerzitetska diploma za poljoprivredu/ veterinarstvo/ prehrambena tehnologija			3
12	Pol podnosioca	Ženski podnosilac			2
Ukupno					100

*Da se dokaže putem potvrde Registra za registraciju i identifikaciju životinja, za najmanje dve zadnje godine.

Tabela 5: Kriterijumi izbora za sektor mleka

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija			Poeni
1	Vrsta ulaganja: U slučaju ulaganja i od tačke a) i od tačke b), poeni se računaju od ulaganja sa većim delom sredstava (maksimalno 25 poena)	a) Izgradnja / renoviranje / proširenje štale ili sabirnog mesta mleka			25
		b) Mašine i/ili poboljšanje unutrašnje i spoljašnje infrastrukture (skladište stajnjaka, skladište silaža, skladište sena)			20
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge			5
3	Proizvodni kapacitet: broj životinja u aktivnoj proizvodnji pre podnošenja zahteva ili broj ugovorenih farmera.	Krava muzara	Ovce/Koze muzare	Sabirna mesta	15
		≥ 10 < 30 grla	≥ 100 < 300 grla	≥ 20 farmera	
		≥ 30 grla	≥ 300 grla	≥ 10 < 20 farmera	10
4	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme			5

5	Način držanja nakon završetka ulaganja. Ovaj kriterijum važi samo za krave muzare. Drugi dobijaju 10 poena.	Slobodni način držanja	10
		Vezani sistem držanja	5
6	Zaštita životne sredine i klimatske promene	Ulaganje u proizvodnji energije u farmama od obnovljivih izvora (min. 5% prihvatljivog ulaganja)	5
7	Zapošljavanje ³	Podnosilac može stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 3 poena - za 2 - 3 radna mesta = 7 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena	Max. 10
8	Mesto ulaganja	Ulaganje u planinskim područjima	5
9	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
10	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farma nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine	10
11	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi / veterinarstvu / prehrambenoj tehnologiji	3
12	Pol farmera	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

Tabela 6: Kriterijumi izbora sa sektor grožđa

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija	Poeni
1.	Proizvodni kapacitet: površina će se izgraditi. U slučaju ulaganja za skladište i/ili mašine, poeni se računaju zavisno od postojeće površine ili one koja će se izgraditi, koja god je veća.	≥ 3 ha	50
		≥ 1 ha - < 3 ha	45
		≥ 0.30 ha - < 1 ha	40
2	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge	5
3	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme (to se ne traži podnosiocima za izgradnju novih vinograda ako nemaju postojeće vinograde, oni dobijaju 10 poena od ovog kriterijuma)	10
4	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
5	Zapošljavanje	Podnosilac može stvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 3 poena - za 2 - 3 radna mesta = 7 poena - za 4 ili više radna mesta = 10 poena	Max. 10
6	Mesto ulaganja	Opština: Orahovac, Suvareka, Prizren, Đakovica, Mališevo.	5
7	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farma nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u zadnje tri godine	10
8	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi / prehrambenoj tehnologiji	3
9	Pol farmera	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

Tabela 7: Kriterijumi izbora za sektor jaja

Br	Vrsta kriterijuma	Kriterijum/Kategorija	Poeni
1	Vrsta ulaganja: U slučaju kombinovanog ulaganja, poeni se računaju iz ulaganja sa najvećim delom sredstava (maksimalno 25 poena)	Izgradnja / renoviranje / proširenje štale	25
		Poboljšanje unutrašnje infrastrukture farme; izgradnja skladišta za hranu, obrada stajskog đubrišta; prostorija za odlaganje jaja.	20
		Poljoprivredne mašine i oprema	15
2	Proizvodni kapacitet: broj koka nosilja u aktivnoj proizvodnji pre podnošenja zahteva	≥ 5,000 - < 25,000 koke nosilje	15
		≥ 25,000	10
3	Način držanja kokoški	Slobodni način, u prirodi	15
		Slobodni način, na podu	10
		U kavezu, prema EU standardima	5
4	Poljoprivredna zadruga	Podnosilac je poljoprivredna zadruga ili član poljoprivredne zadruge	5
5	Ugovorni odnosi	Ugovor overen kod notara za dostavljanje najmanje 50% proizvoda farme	5
6	Zaštita životne sredine i klimatske promene	Ulaganje u proizvodnji energije u farmama od obnovljivih izvora (min. 5% prihvatljivog ulaganja)	5
7	Zapošljavanje	Podnosilac može stvoriti nova radna mesta:	Max. 10
		- za 1 radno mesto = 3 poena	
		- za 2 - 3 radna mesta = 7 poena	
		- za 4 ili više radna mesta = 10 poena	
8	Podrška po prvi put	Podnosilac ili farma nije bio korisnik grantova MPSRR-a u zadnje tri godine	10
9	Vlasništvo nad zemljištem gde se vrši ulaganje	Zemljište na ime podnosioca	5
10	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi / veterinarstvu / prehrambenoj tehnologiji	3
11	Pol farmera	Ženski podnosilac	2
Ukupno			100

U slučajevima kada podnosioci imaju isti broj poena, prednost imaju ranije dostavljeni projekti.

10. STEPEN JAVNE PODRŠKE

- Minimalna vrednost prihvatljivih troškova za projekte u okviru ove mere je 10,000 €, osim projekata za bobičasto voće i projekte sektora grožđa, gde minimalna vrednost projekta je 5,000 €.
- Javna podrška je 60% prihvatljivih troškova investicije osim kupovine traktora i za investicije u sistemu grejanja staklenjaka, kojom prilikom javna podrška je 20% i koja se ne povećava ni za investicije u planinskim zonama ni za mlade farmere.
- Dodatna podrška od 5% daje se za investicije u planinskim zonama i 5% za mlade farmere (40 godina ili mlađe).
- Maksimalna javna podrška za period sprovođenja Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020 za meru 101 je 400,000 € po korisniku.
- Podnosilac može da aplicira tokom perioda sprovođenja Programa za Poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020, u raznim godinama, s uslovom da su raniji projekti uspešno završeni i javna podrška da ne prelazi gore navedeni iznos.

11. BUDŽET

Tabela 8: Planirana budžetska raspodela po podmerama:

Sektori		Vrednost u €	% budžeta
101.1 Voće	Za voće sa stabla	2,500,000	17.24%
	Za bobičasto voće	1,000,000	17.24%
101.2 Povrće	Staklenici	1,500,000	
	Skladišta za čuvanje povrća	3,000,000	20.69%
101.3 Meso	Tovljenje teladi	900,000	6.21%
	Uzgajanje brojlera (pilića)	1,400,000	9.66%
	Gojaznost svinje	400,000	2.76%
101.4 Mleko	Proizvodnja mleka od krava	300,000	2.07%
	Proizvodnja mleka od ovaca i koza	1,500,000	10.34%
	Ulaganje i Mleki sabirne punktove	500,000	3.45%
101.5	Sektor grožđa	400,000	2.76%
101.6	Sektor jaja	800,000	5.52%
Ukupno:		300,000	2.07%
		14,500,000	100%

12. INDIKATORI PROGRAMA

Tabela 9: Pokazatelji nadgledanja

Vrsta pokazatelja	Pokazatelj	Cilj za 2016	
Input	Ukupno:	14,500,000	
	101.1. Sektor voća	5,000,000	
	101.2. Sektor povrća i staklenika (uključujući krompir)	3,900,000	
	101.3. Sektor mesa	2,400,000	
	101.4. Sektor mleka	2,400,000	
	101.5. Sektor grožđa	800,000	
	101.6. Sektor jaja	300,000	
Output	Ukupan broj podržanih farmi	478	
	Od kojih	101.1. Sektor voća	150
		101.2. Sektor povrća i staklenika (uključujući krompir)	125
		101.3. Sektor mesa	68
		101.4. Sektor mleka	68
		101.5. Sektor grožđa	62
		101.6. Sektor jaja	5
	Vrednost ulaganja (€)	21,532,500	
	Od kojih	101.1. Sektor voća	7,425,000
		101.2. Sektor povrća i staklenika (uključujući krompir)	5,791,500
		101.3. Sektor mesa	3,564,000
		101.4. Sektor mleka	3,564,000
		101.5. Sektor grožđa	1,188,000
101.6. Sektor jaja		445,500	

Rezultat	Ukupan broj farmi proširenog kapaciteta		373	
	Ukupan broj modernizovanih farmi koje su aplicirale za uređaje i/ili novu tehnologiju		419	
	Povećanje veličine podržanih	Br. dodatih hektara za voće sa stabla	Broj dodatih hektara sa sitno voće	148
			Broj m ² sa novim staklenicima	140
			Broj dodatih hektara groždem	237,566
			Broj dodatih životinja	37
		Broj dodatih životinja	Mlečne krave	320
			Kokoške nosilje	26,471
			Brojleri (kokoške/pilići)	66,177
			Telad za tovljenje	754
			Gojaznost svinje	423
	Ulaganje i Mleki sabirne punktove		12	
	Nova skladišta voća i povrća (tona/godišnje)		6500	
	Broj farmi koje su uložile u aktivnosti nakon berbe (pakovanje, klasifikacija, etiketiranje, itd.)		82	
Broj farmi koje su izgradile skladišta za đubrivo		44		
Broj farmi koje proizvode obnovljivu energiju		424		
Uticaj	Dodatni prihodi (€/godišnje)		12,410,010	
	Nova radna mesta sa punim radnim vremenom		1292	
	Povećanje radne produktivnosti, kao povećanje (u%) dodatnih prihoda, bruto za svako radno mesto, na podržanim farmama		15%	

13. ADMINISTRATIVNA PROCEDURA

Ovu meru sprovodi Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure se nalaze u administrativnom uputstvu koje usvaja Ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. ROK SPROVOĐENJA

Rok za sprovođenje projekata ove mere traje 120 dana od datuma potpisivanja ugovora sa ARP-om, osim za sektor voća, za koje projekte rok sprovođenja je 150 dana, kao i za sektor i za sektor grožđa, projekti za koje rok sprovođenja traje 300 dana od datuma potpisivanja ugovora sa ARP-om, i to zbog prolećnog perioda setve grožđa. Nakon perioda od 120 dana, odnosno 300 dana, korisnik ima još 15 dodatnih dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za plaćanje. ARP rok sprovođenja može produžiti na još najviše 30 dana, ako za to postoje jaki razlozi, kao što je poštovanje vegetativnih perioda biljaka (npr. period sađenja voća), nabavljanje specifične mašine iz inostrane zemlje, druge zemlje itd.

15. GEOGRAFSKA RASPROSTRANJENOST MERE

Ova mera se primenjuje na celoj teritoriji Republike Kosova.

MERA 103: ULAGANJA U FIZIČKA SREDSTVA ZA PRERADU I TRGOVINU POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

1. PRAVNA OSNOVA

- Zakon br. 03/L-098 – Za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 1 juli 2009;
- Zakon br. 04/L-090 – O izmeni i dopuni zakona br. 03/L-098 za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 16 oktobar, 2012;
- Zakon br. 03/L-016 – za hranu, dt. 6 mart 2009;
- Zakon br. 03/L-029 – Za poljoprivrednu inspekciju, dt. 13 decembar 2008;
- Zakon br. 02/L-26 – Za poljoprivredno zemljište, dt. 23 juni 2006;
- Zakon br. 2005/47 – Za vina, dt. 14 oktobar 2005;
- Zakon br. 04/L-191 – Za stočarstvo, dt. 28 juni 2013;
- Zakon br. 02/L-10 Za zbrinjavanje životinja, dt. 23 mart, 2005 i uredba br. 2005/24 o objavljivanju zakona za blagostanje životinja (UNMIK/REG/2005/24, 9 maj 2005);
- Zakon br. 03/L-024 – Za procenu uticaja na životnu sredinu, dt. 19 mart 2009;
- Zakon br. 03-L-025 – Za zaštitu životne sredine, dt. 19 mart 2009;
- Zakon br. 04/L-074 – Za savetodavne usluge za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 19 mart 2012;

2. OBRAZLOŽIVOST

Podrška za ovu meru je uglavnom usredsređena na ulaganja u fizička sredstva, sa ciljem povećanja konkurentnosti u agro-prehrambenom sektoru, da utiče na zamenu uvoza sa domaćim proizvodima visokog kvaliteta i poboljšanje produktivnosti.

Ova mera će podržati ulaganja u industriji hrane u četiri sledeća podsektora: prerada mleka i mlečnih proizvoda, prerada mesa i mesnih proizvoda, prerada voća i povrća i proizvodnja vina. Ova mera je projektovana da dopuni meru 101, kako bi se povećalo snabdevanje bezbednim poljoprivrednim proizvodima i bez negativnih uticaja na životnu sredinu.

Kako bi uspešno konkurisali na što otvorenijem tržištu, prehrambena industrija ima još potrebe za modernizacijom tehnologija i poboljšanjem sistema za upravljanje bezbednošću. Dužnost prehrambene industrije je da obezbedi sigurno sakupljanje, prevoz i skladištenje sirovine, smanji otpade i obezbedi bezbednost hrane.

Pod ovom merom, prednost se daje ulaganjima za sprovođenje bezbednosnih standarda hrane koja ima posebnu važnost za snabdevanje domaćeg tržišta bezbednim prehrambenim proizvodima i uspešnim konkurisanjem sa snabdevačima iz uvoza. Kako bi se ohrabrila adaptacija prehrambene industrije sa ekološkim standardima, prednost je data ulaganjima koja ciljaju tretiranje otpada, čišćenje vode i efikasna upotreba proizvodnih ostataka. Ulaganja koja se podržavaju u meri 103 doprineće poboljšanju situacije primarne poljoprivredne proizvodnje, dajući prednost korisnicima da obezbede visoki procenat sirovine putem ugovora sa domaćim poljoprivrednicima.

2. 1 SEKTOR ZA PRERADU MLEKA

Industrija za preradu mleka je jedan od glavnih sektora prehrambene industrije na Kosovu i nastavlja da bude jedan od najpodržanijih sektora. Industrija za preradu mleka je bila glavna prednost podržanih nacionalnih šema i EU grantova tokom poslednjih godina. Međutim, data podrška i dalje nije ispunila potrebe za pokrivanjem ulaganja za preduzeća za preradu mleka sa aspekta usklađivanja sa standardima EU-a u oblastima prehrambene bezbednosti, zaštite životne sredine i razvoj ulaganja za obnovljivu energiju. Osim ovog, sektor mleka ima potrebu za znatnim ulaganjima za modernizaciju primenljivih tehnologija, kako bi se povećala produktivnost i pratili zahtevi za izmenu potrošnje. Zatvoreni lanci hlađenja od proizvođača pa sve do potrošača, centri za sakupljanje mleka i prevoz mleka sa sistemima za hlađenje se i dalje trebaju podržati.

Industrija za preradu mleka je svoje napore usredsredila ka ograničenom spektru proizvoda, uglavnom mleko i sveže mlečne proizvode, posvećujući manje pažnje siru, koji zahteva puno znanja i koji ima sporiji tok. Nekoliko manjih preduzeća mleka je uvelo nove proizvode kao što je sir od mleka krave, koze, ovce, fermentovan krem sir, itd.

Postoji 43 preduzeća³ koja se bave preradom i pakovanjem mleka, koja su licencirana sa različitim instaliranim kapacitetima za preradu i koja mogu pridobiti iz ove mere.

U ovu grupu spadaju preduzeća koja poseduju punu liniju prerade mleka i mlečnih proizvoda sa nivoom kvaliteta koji je približan sa standardima Evropske Unije (klasifikovanih pod kategorijom "A", sa aspekta usklađenosti sa standardima). Ova preduzeća imaju potrebu za daljim tehnološkim ulaganjima kako bi poboljšali i proširili svoju mrežu snabdevanja sirovinom mleka, kako bi na efikasan način koristili proizvodne kapacitete, kako bi ojačali svoju konkurentnu sposobnost i kako bi unapredili svoje upravne prakse otpada. Ova preduzeća svoje proizvodne kapacitete koriste samo delimično. Manje jedinice za preradu mleka već koriste dobar deo svojih instaliranih kapaciteta. Neka preduzeća koriste više od 50% svojih proizvodnih kapaciteta. Putem EU grantova i projekata koje podržavaju donatori, neka preduzeća su dobila pomoć i za razvijanje svojih marketinških sposobnosti i strategija, kako bi promovisali svoje nove proizvode i poboljšali prehrambenu bezbednost. Ova preduzeća trebaju dalju podršku za proizvodne linije, kako bi izvršili diversifikaciju proizvoda, mreže produktivnosti, proširenje i kako bi poboljšali kvalitet i standarde prehrambene bezbednosti.

Na osnovu stope rizika kvaliteta hrane ovih preduzeća koja su registrovana od strane AHV-a, rezultira da su se tokom 2015 godine 3 prerađivačka preduzeća rasporedila pod kategorijom "A", 14 pod kategorijom "B", 24 pod kategorijom "C" i pod kategorijom "D", kategorija koja pokazuje najvišu stopu rizika, samo 2 preduzeća.

2. 2 SEKTOR ZA PRERADU MESA

2.2.1 KLANICE

Na Kosovu postoji 51 klanica, od njih 6 služi za klanje živine a 45 preostalih za klanje životinja ostalih kategorija koje su registrovane u AHV i koje su operacionalne. Od ovih preduzeća, 2 su registrovane pod kategorijom "A" (sa niskom stopom rizika), 19 pod kategorijom "B", 15 pod kategorijom "C" i 9 pod kategorijom "D" (sa visokom stopom rizika), dok su pod kategorizacijom licenciranih klanica za živine 4 registrovane pod kategorijom "B" i 2 pod kategorijom "C". Prerađivači mesa poseduju velike naskorišćene kapacitete koje dolaze kao rezultat nedovoljne proizvodnje mesa.

Samo su dva preduzeća registrovana za klanje malih preživara, što je nedovoljno za pokrivanje potreba, posebno za udaljene ruralne zone. Većina postojećih klanica su deo poslovanja sa kompleksima (npr. prerada telećeg mesa, prerada živine, itd.). Klanice su veliki zagađivači životne sredine bilo po tečnim otpacima tako i po čvrstim otpacima koji dolaze kao rezultat klanja, pa se zato podržava zaštita životne sredine, tretiranje ostataka i vode. Mnoga preduzeća imaju podršku za ulaganja i iz šema grantova EU-a i drugih donatora, ali i dalje postoji velika potreba za održavanje

3 Lista odobrenih objekata za preradu i pakovanje mleka AHV, septembar 2015

daljih ulaganja za poboljšanje bezbednosnih standarda hrane i kontrole kvaliteta. Diversifikacija proizvoda (klasifikacija mesa i gotovih proizvoda na osnovu zahteva potrošača i ugostiteljstva, itd.) može povećati vrednost proizvoda.

Ova će mera podržati postojeće klanice, ali ne i izgradnju novih klanica. Izgradnja novih objekata će se podržati samo ako se izvrši zemena starih objekata sa novim.

2.2.2 PREDUZEĆA ZA PRERADU MESA

Industrija za preradu mesa na Kosovu se znatno povećala tokom poslednjih godina, ali se i dalje odlikuje ograničenim brojem pruženih proizvoda. Na Kosovu je trenutno registrovano i licencirano 55 preduzeća⁴ za preradu mesa, koja se dele na tri kategorije: 5 preduzeća sa deklariranim kapacitetom prerade od 20 tona/dnevno ili više, 1 preduzeće deklarisanog kapaciteta prerade od više od 5 i manje od 20 tona/dnevno i 45 preduzeća deklarisanog kapaciteta prerade od 5 tona/dnevno ili manje, različitih nivoa usklađenosti što se tiče zahteva bezbednosti i kvaliteta. Od 51 preduzeća za preradu mesa, 6 je klasifikovano pod kategorijom "A", 16 pod kategorijom "B", 27 pod kategorijom "C" i 2 pod kategorijom "D". Ova mera će podržati postojeća preduzeća za preradu kako bi se povećala bezbednost hrane, zaštitila sredina (npr. uništavanje ostataka i tretiranje vode), kako bi se sproveli kontrolni zahtevi kvaliteta, proširila raznovrsnost proizvoda, uvele nove proizvodne tehnologije i novi proizvodi, i kako bi se uložilo u projekte za proizvodnju obnovljive energije.

2.3 SEKTOR ZA PRERADU VOĆA I POVRĆA

Voćarstvo se smatra kao sektor od velike prednosti, iako se i dalje odlikuje visokim uvozom za pokrivanje domaće potražnje. Međutim, skoriji trend pokazuje da se sektor voćarstva veoma brzo razvija. Cilj je da se zameni visoki uvoz voća i voćnih proizvoda sa domaćim proizvodima. Lancu proizvođačke vrednosti i preradi voća nedostaju standardi kvaliteta, i kao posledica pomenutog, nedostaje homogenost proizvoda pošto se proizvodi u velikoj meri ne klasifikuju i sportiraju na osnovu kvalitativnih klasa. Ovo takođe utiče da prodavci na veliko nabavljaju uvezene proizvode.

Proizvodnja voća je poslednjih godina doživela rast kao rezultat povećanja površina i useva. Kosovo nastavlja da uvozi znatnu količinu svežeg voća, sevog voća i prerađenog voća (uglavnom u obliku konzerva i sokova). Prerađivački sektor voća je uglavnom usredsređen na preradu voća sa stabla i bobičastog voća, uključujući šumsko voće, koje se često sakuplja zajedno sa aromatičnim/lekovitim biljem i gljivama.

Kosovo poseduje dugu tradiciju za preradu povrća, kao integralni deo prehrambenog lanca svake porodice. Procenjeno je da se znatna količina prerađenog povrća proizvodi u domaćinstvima i koristi se za samostalnu potrošnju. Proizvođački kapacitet na Kosovu, bar sa aspekta prerađivačkog kapaciteta, u velikoj meri prevazilazi proizvođački kapacitet. Iako je sektor uglavnom fragmentiran, neki od glavnih učesnika pokrivaju znatan deo tržišta.

Prerađivači voća i povrća su u poslednjim godinama počeli da proizvode proizvode kao što su voćne marmelade, raznovrsne salate, turšije, sokove, konzervirano povrće, marmelade, ajvar, itd. Kapacitet sušenja je ograničen, dok se ovaj sistem uglavnom koristi za lekovito i aromatično bilje. Glavni cilj ove mere jeste da se sva preduzeća za preradu voća i povrća usredsrede na poboljšanje kvaliteta i bezbednosti hrane i na smanjenje gubitaka tokom prerađivačkog procesa.

Bezbednosni sistemi hrane se primenjuju na veoma ograničenom broju preduzeća. Obuhvaćanje bezbednosnih sistema hrane zahteva ulaganja za poboljšanje tehnologije i poboljšanje uslova na objektima proizvodnje, kao i ulaganja za kontrolne uređaje kvaliteta i IT sistema. Povećanje kapaciteta skladištenja je neophodno za poboljšanje tržišta za proizvode hortikulture i krompira. Evidentno je da postoji potreba za linijama klasiifikacije, kategorizacije i pakovanje, kako bi se povećao kvalitet krajnjeg proizvoda i kako bi se poboljšala konkurentnost sektora prema uvozima. Odgov-

4 Lista objekata usvojenih za preradu mesa AHV, septembar 2015

arajući objekti za post-berbu i lanac za hlađenje su od velikog značaja za kvalitet lanca vrednosti povrća. Zahtevi i potrebe za objektima za skladištenje sa sistemima za hlađenje su sve veći, ali i dalje dosta ograničeni i fokusirani na nekoliko polja i nivo postizanja standarda kvaliteta ima potrebe za poboljšanjem. Zato, ova mera podržava i poboljšanje tretmana nakon berbe i čuvanje sirovine.

2. 4 SEKTOR ZA PROIZVODNJU VINA

MPŠRR je licenciralo 22 proizvođačka preduzeća vina i ostalih proizvoda od grožđa i vina. Tri najveće vinarije predstavljaju oko 90% opšteg proizvođačkog kapaciteta u ovom sektoru, dok ostale vinarije pripadaju malim proizvođačima, od kojih neki imaju dobar potencijal za izvoz. Postoje i kućni proizvođači vina i žestokih alkoholnih pića, koji u nedostatku materijalne mogućnosti za uređajima, buradima, infrastrukturu i higijensko-sanitarnih uslova nisu licencirane od strane MPŠRR-a.

Podsektor vina ima potrebu za podrškom kako bi poboljšalo sprovođenje najboljih tehnoloških praksi. Trenutni fokus preduzeća je usmeren na tržištu Evropske Unije, koji je istovremeno izazovan i zahteva povećanje kvaliteta proizvedenog vina. U trenutnim izvozu preovladava "refuz" trgovina vina, činjenica koja je stvorila visoku rentabilnost za proizvođačka preduzeća vina.

Cilj ove mere je da podrži proizvođačka preduzeća vina i ostalih proizvoda od grožđa i vina, koja su registrovana u registru proizvođača i licencirana od strane MPŠRR-a.

3. OPŠTI CILJEVI

- Povećanje konkurentne sposobnosti u kosovskoj poljoprivredi i zamena uvoza putem povećanja produktivnosti i uvođenje novih tehnologija i proizvoda;
- Podržavanje preduzeća u izabranim sektorima, sa ciljem usklađivanja sa pravilima, standardima, politikama i praksama EU-a i poboljšanje zaštite životne sredine, bezbednost hrane i kvalitet proizvoda, blagostanje životinja i sledljivost prehrambenog lanca i upravljanje otpadima;
- Podržavanje ekonomskog i društvenog razvoja, ciljajući održiv i sveobuhvatni porast putem razvoja farmi;
- Ojačanje veza sa primarnom proizvodnjom;
- Rešavanje izazova klimatskih izmena, korišćenjem obnovljive energije.

3. 1 POSEBNI CILJEVI

3.1.1 PRERADA MLEKA

- Sprovođenje nacionalnih standarda i EU standarda za proizvodnju mleka (higijena, bezbednost hrane, blagostanje životinja, očuvanje sredine, itd.);
- Modernizacija prerađivačkih linija mleka i ostalih pratećih objekata;
- Uvođenje novih proizvoda ili diversifikacija proizvoda u industriji mleka;
- Poboljšanje marketinga mleka i mlečnih proizvoda;
- Poboljšanje upravljanja ostacima.

3.1.2 PRERADA MESA

- Sprovođenje nacionalnih standarda i EU standarda za proizvodnju mesa (higijena, bezbednost hrane, blagostanje životinja, očuvanje sredine, itd.);
- Uvođenje novih linija za preradu mesa;
- Uvođenje novih proizvoda ili diversifikacija proizvoda u mesnoj industriji;
- Modernizacija klanica uključujući specijalizovana klanja (za male preživare);
- Poboljšanje marketinga mesa i mesnih proizvoda;
- Poboljšanje upravljanja ostacima.

3.1.3 PRERADA VOĆA, POVRĆA I PROIZVODNJA VINA

- Sprovođenje nacionalnih standarda i EU standarda (higijena, bezbednost hrane, kvalitet, itd.);
- Unapređenje prerađivačke tehnologije i modernizacija ostalih pratećih objekata (magacini za čuvanje/hlađenje), uvođenjem novih uređaja/nove tehnologije;
- Diversifikacija proizvoda;
- Poboljšanje marketinga;
- Poboljšanje upravljanja otpadima.

4. VEZA SA OSTALIM MERAMA U PPRR

Ova mera se odnosi i na druge mere u PPRR-u, kao što su:

- Mera 101 “Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima”, i
- Mera 302 “Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja”.

Do sada je znatna podrška data putem nacionalnih šema i grantova EU-a za prerađivačku industriju. Sprovođenje ove mere će se koordinisati i sa drugim izvorima podrške, imajući u vidu jake kriterijume podele, koji će se odrediti tokom programiranja i sprovođenja PPRR-a.

5. KRAJNI KORISNICI

Krajnji korisnici mogu biti preduzeća za preradu mleka, mesa, voća i povrća, kao i proizvođači vina, registrovani pri kosovskoj agenciji za registraciju poslovanja, sa iskustvom od najmanje dve godine u odgovarajućem podsektoru. Korisnici mogu biti i preduzeća za preradu aromatičnog/lekovitog bilja i gljiva, pod uslovom da najmanje 50% sirovine koja se prerađuje budu šumsko voće, voće i/ili povrće. U podsektoru vina, aplikanti trebaju biti registrovani u registru proizviđača vina na Kosovu. krajnji korisnici trebaju biti registrovani u registru farme.

6. ZAJEDNIČKI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

6. 1 VRSTE PODRŽANIH PREDUZEĆA

Mogu se podržati mikro, mala i srednja preduzeća, određeno na osnovu zakona br. 03/L-031 o izmeni i dopuni zakona br. 02/L-5 za održavanje malih i srednjih preduzeća. Kategorija mikro, malih i srednjih preduzeća se sastoji od preduzeća koja zapošljavaju manje od 250 osoba i koji imaju godišnji promet koji ne iznosi više od 50 miliona €, i /ili ukupni bilans stanja koji ne iznosi više od 43 miliona € i trebaju biti registrovani shodno odgovarajućem zakonodavstvu za preduzeća za preradu hrane. Svi aplikanti trebaju biti registrovani pri kosovskoj Agenciji za Registraciju poslovanja (KARP), u dogovarajućem sektoru, najmanje dve godine pre datuma apliciranja.

6. 2 MEĐUNARODNI STRANDARDI

Svi korisnici ove mere, na kraju investicije, trebaju biti u procesu sertifikovanja sa standardima HACCP i/ili ISO 22000 standardima. Službeni dokaz uspešnog sertifikovanja se treba predstaviti u ARP, ne kasnije od 12 meseci nakon završetka projekta.

6. 3 EKONOMSKA ODRŽIVOST PREDUZEĆA

Svi aplikanti trebaju podneti poslovni plan, u skladu sa modelom koji zahteva Agencija za Razvoj Poljoprivrede. Aplikanti u svom poslovnom planu trebaju predstaviti ekonomsku održivost preduzeća na kraju realizacije projekta. Preduzeće treba dokazati da redovno može izvršiti obaveze i dugove, bez da ugrozi normalno funkcionisanje preduzeća. Za izgradnju/renoviranje/proširenje, aplikant treba dostaviti i tehnički projekat plana izgradnje/renoviranja/proširenja.

Model za poslovni plan i uputstva za pripremu istog biće deo obrasca za apliciranje koji će se objaviti na internet stranici Agencije za Razvoj Poljoprivrede a biće na raspolaganju za sve potencijalne korisnike.

6. 4 OSTALI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

Za projekte izgradnje/renoviranja/proširenja, aplikant tokom apliciranja treba podneti:

- Kopiju skica objekta i preračun troškova za materijal i predviđene radove;
- Kopiju plana parcele na kojoj će se investicija izvršiti;
- Posedovni list parcele na kojoj će se ulaganje izvršiti;
- Saglasnost nadležnog tela (opštine) za građevinsku dozvolu, za projekte izgradnje/proširenja, ali ne i za projekte renoviranja.

Dok se, pre podnošenja zahteva za plaćanje pri Agenciji za razvoj poljoprivrede, treba podneti:

- Građevinsku dozvolu nadležnog organa opštine. Ne zahteva se za projekte za renoviranje;
- Procena ekološkog uticaja, ako je zakonom predviđeno;
- Aplikanti trebaju isplatiti sve poreske obaveze; za fizičko lice porez na imovinu, a za pravno lice porez na prihode korporacije i ostale primenljive poreze;
- Korisniku se ne može dati novi projekat ako prethodne projekte nije okončao u skladu sa ugovorom potpisanim sa ARP-om;

- Projekti koji se finansiraju iz Programa za ruralni razvoj 2016 ne mogu se finansirati iz kancelarije EU-a ili nekog drugog javnog domaćeg ili međunarodnog donatora. Ako se zaključuje da je korisnik pridobio podršku za isti projekat i od drugih donatora, istom se podrška ne dodeljuje, ili ako je podrška dobijena, dužan je da vrati dobijena sredstva, a protiv njega će se sprovesti i kaznene mere u skladu sa zakonom;
- Korisnik, koji je aplicirao pri MPŠRR-u i drugim javnim institucijama ili pri kancelariji EU-a na Kosovu i ako je njegov projekat izabran za finansiranje od nekih od institucija, isti treba odmah obavestiti MPŠRR/ARP i druge relevantne institucije;
- Svi korisnici, koji su u svojim poslovnim planovima izjavili da će otvoriti nova radna mesta, i za tu izjavu su dobili bodove tokom procenjivanja, isti trebaju otvoriti radna mesta i dokazati uplatnicom penzijskog doprinosa i porezom na plate za poslednji mesec, pre podnošenja zahteva za poslednju isplatu. Korisnici su obavezni da ova radna mesta drže popunjena na 5 godine sa punim radnim vremenom, onoliko koliko i traje period nadgledanja.

6. 5 KONTROLNA LISTA ZA EKOLOŠKU SELEKCIJU

Povodom selekcije korisnika, pre potpisivanja ugovora za finansiranje projekata za ruralni razvoj, izabrani projekti će podlegnuti procedurama za ekološku procenu, shodno kontrolnoj listi za selekciju životne sredine (dodatak br. 15). Kontrolnu listu popunjava ARP, pružajući dodatne informacije za rubriku "Specifične karakteristike", kako bi se dalje razjasnili dati odgovori. Ako jedan ili više odgovora koji se nalaze na kontrolnoj listi glasi pozitivno (DA), onda će projekat imati uticaja na životnu sredinu, i kao takav, zahteva pripremu Plana za Ekološko Upravljanje (PEU). Olakšavajuće mere predviđene na kontrolnoj listi, biće smernice za pripremu PEU-a. Proces usvajanja projekta zahteva da se sve predložene olakšavajuće mere prihvate i usvoje za sprovođenje od strane aplikanta. Priprema PEU-a je obaveza samog aplikanta, dok se troškovi za pripremu istog smatraju kao administrativni troškovi.

7. POSEBNI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

7. 1 PODSEKTORI PRERADE MLEKA I MESA

Pravo na apliciranje imaju preduzeća koja su svoje aktivnosti sprovodile u dogovarajućem sektoru na najmanje 2 godine pre datuma apliciranja a trebaju biti registrovani pri kosovskoj Agenciji za registraciju poslovanja i Agenciji za hranu i veterinarstvo, na osnovu kategorizacije preduzeća za preradu hrane.

- Kategorija "A" = niska stopa rizika
- Kategorija "B" = srednja stopa rizika
- Kategorija "C" = visoka stopa rizika
- Kategorija "D" = veoma visoka stopa rizika

Aplikanti kategorije "A i B" nisu prihvatljivi za izgradnju i proširenje objekata.

Aplikanti kategorije "C" su prihvatljivi za nove izgradnje pod uslovom zatvaranja postojećeg objekta ili renoviranja postojećeg objekta.

Aplikanti kategorije "D" su prihvatljivi samo u slučajevima izgradnje novog objekta i zatvaranja postojećeg objekta. Ovi aplikanti mogu aplicirati i za druge uređaje i ulaganja.

7. 2 PODSEKTORI ZA PRERADU VOĆA I POVRĆA

Pravo na apliciranje imaju preduzeća koja su svoje aktivnosti sprovodili u odgovarajućem sektoru na najmanje 2 godine pre datuma apliciranja a trebaju biti registrovani pri kosovskoj Agenciji za registraciju poslovanja.

Ako je reč o centrima za sakupljanje i pakovanje, minimalni kapacitet čuvanja treba biti najmanje 1000 m³ proizvodnje.

7. 3 PODSEKTOR ZA PROIZVODNJU VINA

Pravo na apliciranje imaju preduzeća koja su registrovana u registru proizvođača vina. Pravo na apliciranje imaju proizvođači vina koji najmanje 50% sirovine (grožđe) nabavljaju od drugih proizvođača (nije samostalan proizvod). Ovaj kriterijum ne važi za proizvođače vina koji poseduju više od 50 ha vinograda. Aplikanti trebaju dokazati da su deklarisali godišnju proizvodnju vina i preostalih zaliha.

8. PRIHVATLJIVA ULAGANJA

- Izgradnja / renoviranje / proširenje objekata;
- Nabavka mašina i novih uređaja, uključujući kompjuterske programe neophodne za funkcionisanje proizvođačkih linija ili drugih primarnih funkcija koje se nadovezuju sa glavnim aktivnostima preduzeća;
- Prihvatljiva su ulaganja u podsektorima prerade mleka, mesa, voća i povrća, kao i proizvodnja vina, uključujući i troškove marketinga i njihova promocija;
- Prihvatljivi troškovi marketinga za sve podmere mere 103 su: priprema i štampanje kataloga, letaka, brošura, postera, itd., za promovisanje proizvoda, ali ne i raspodelu istih. Prihvatljivi troškovi marketinga su i proizvodnja promotivnih audio i video spotova, ali ne i njihova medijska distribucija;
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova za marketing je ograničena na 5% ukupnih prihvatljivih troškova, ali ne više od 10,000 €;
- Ostali troškovi koji se odnose na projekat, kao što su: troškovi za arhitektu, za inženjera kao i preliminarni troškovi, nabavljanje dokumenata i relevantnih dozvola, prihvatljivi su do 7% ukupnih prihvatljivih troškova ali ne više od 15,000 €, dok su troškovi za izradu poslovnog plana prihvatljivi do 3% ukupnih prihvatljivih projekata po projektu, ali ne više od 5,000 €;
- Administrativni troškovi, iako se dešavaju pre potpisivanja ugovora, prihvatljivi su samo ako je projekat izabran i ako je ugovoren od strane Agencije za Razvoj Poljoprivrede.

8. 1 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA PODSEKTORE

8.1.1 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA PODMERU PRERADE MLEKA

- Ulaganja za renoviranje/proširenje i modernizaciju mlekara;
- Ulaganja za izgradnju novih mlekara koje u vreme apliciranja spadaju pod kategorijom "C" ili "D";
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (pogotovo za postizanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda);
- Investicije u opremu za poboljšanje zaštite životne sredine, naročito za upravljanje otpadom i tretman otpadnih voda ispušta;

- Ulaganja u specijalizovanim transportnih vozila;
- Investicije u nove proizvodne opreme i modernom pakovanju;
- IT oprema, hardver i softver za monitoring, kontrolu i upravljanje;
- Investicije u tehnologije za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora;
- Investicije u opremu za hlađenje;

8.1.2 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA PODMERU PRERADE MESA

8.1.2.1 KLANICE

- Ulaganja za renoviranje/proširenje i modernizaciju klanica, uključujući magacine za hlađenje;
- Ulaganja za izgradnju novih klanica koja u vreme apliciranja spadaju pod kategorijom "C" ili "D";
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (pogotovo za postizanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda);
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje zaštite životne sredine, pogotovo za upravljanje ostacima i tretiranje vode;
- Uređaji za dranje i pripremu kože;
- Uređaji za klanice, uključujući uređaje za hlađenje;
- Specijalni kamioni za prevoz živih životinja koji ispunjavaju zahteve za blagostanje životinja;
- Štala za čuvanje životinja pre klanja;
- Kamioni frižideri za prevoz mesa;
- Mašine, uređaji i magacini za tretiranje ostataka i nusproizvoda;
- IT uređaji, hardver i softver za nadgledanje, kontrolu i upravljanje;
- Ulaganja za tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije.

8.1.2.2 JEDINICE ZA PRERADU MESA

- Ulaganja za renoviranje/proširenje i modernizaciju postojećih objekata, uključujući magacine za hlađenje, zajedno sa uređajima;
- Ulaganja za izgradnju novih objekata za preradu za preduzeća koja u vreme apliciranja spadaju pod kategorijom "C" ili "D";
- Ulaganja za uređaje za preradu mesa;
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (pogotovo za postizanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda);
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje zaštite životne sredine, pogotovo za upravljanje ostacima i tretiranje vode;
- Ulaganja za uređaje za kontrolu kvaliteta, uključujući odgovarajuće laboratorije;
- Ulaganja za uređaje za hlađenje i zamrzavanje za čuvanje gotovih proizvoda;
- Specijalizovana vozila za prevoz sirovine i gotovih proizvoda;
- Ulaganja za tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije.

8.1.3 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA PODMERU PRERADE VOĆA I POVRĆA

- Ulaganja za izgradnju/renoviranje i modernizaciju objekata za preradu;
- Ulaganja u linije za konzerviranje/pasterizaciju voća i povrća;
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (pogotovo za postizanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda);
- Ulaganja za objekte i uređaje za tretmane nakon berbe, za sušenje, za klasifikaciju i za skladištenje;
- Ulaganja za uređaje za pakovanje, etiketiranje, uključujući linije za punjenje, omote kao i druge specijalizovane uređaje,
- Ulaganja za uređaje za lanac hlađenja, uključujući magacine za hlađenje i zamrzavanje, tuneli za zamrzavanje, prevozna sredstva sa frižiderom i ostali uređaji neophodni za obezbeđivanje kontinuiteta u lancu hlađenja;
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje zaštite životne sredine, pogotovo za upravljanje ostacima i tretiranje vode;
- Ulaganja za uređaje za kontrolu kvaliteta, uključujući odgovarajuće laboratorije;
- Specijalizovana vozila za prevoz sirovine i gotovih proizvoda, sa hlađenjem i bez hlađenja;
- IT uređaji, hardver i softver za nadgledanje, kontrolu i upravljanje.
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije;

8.1.4 PRIHVATLJIVA ULAGANJA ZA PODMERU PROIZVODNJE VINA

- Izgradnja / renoviranje / proširenje objekata za proizvodnju i preradu vina;
- Ulaganja za uređaje za preradu vina;
- Ulaganja za uređaje za poboljšanje higijene, kao i kvaliteta i bezbednosti proizvoda (pogotovo za postizanje HACCP i/ili ISO 22000 standarda);
- Ulaganja za uređaje za pakovanje, etiketiranje, uključujući linije za punjenje, omote kao i druge specijalizovane uređaje,
- Ulaganja u tehnologiju za proizvodnju obnovljive energije
- Ulaganja za uređaje za kontrolu kvaliteta, uključujući odgovarajuće laboratorije;
- IT uređaji, hardver i softver za nadgledanje, kontrolu i upravljanje.

9. KRITERIJUMI SELEKCIJE

Tabela 1: Podmera za preradu mleka

Br.	Kriterijumi selekcije	Bodovi
1.	Preduzeća koja apliciraju za sertifikovanje sa HACCP i / ili ISO 22000, koje navode ulaganja potrebna za sertifikovanje sa ovim standardima	30
	Preduzeća koja su u potpunosti setifikovana sa HACCP i / ili ISO 22000	25
2.	Ulaganja koja omogućuju diversifikaciju proizvodnje sa najmanje dva nova proizvoda	10
3.	Prodaja aplikanta tokom 2016 godine je iznosila od $\geq 200,000 \text{ €} - < 2,000,000 \text{ €} - 5$ bodova $\geq 2,000,000 \text{ €} - < 5,000,000 \text{ €} - 7$ bodova $\geq 5,000,000 \text{ €} - 10$ bodova	Max 10
4.	Aplikant nije pridobio grantove iz MPŠŠR-a u protekle dve godine.	10
5.	Iskustvo preduzeća na tržištu: Za $\geq 2 - < 5$ godina = 5 bodova Za ≥ 5 godina = 10 bodova	Max. 10
6.	Najmanje 10% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za zaštitu životne sredine: ulaganja za upravljanje otpadom i tretiranjem vode. otpadnih voda	10
7.	Najmanje 10% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za proizvodnju obnovljive energije.	5
8.	Stvaranje novih radnih mesta: za svakog novog zaposlenog radnika po 1 bod, ali ne više od 10 bodova ukupno.	Max. 10
9.	Aplikanti su vodili uspešno poslovanje u protekle 2 godine (dokazati finansijskim izveštajima koje verifikuje PUK).	5
Ukupno		100

Tabela 2: Podmera za preradu mesa

Br.	Kriterijumi selekcije	Bodovi
1.	Preduzeća koja apliciraju za sertifikovanje sa HACCP i / ili ISO 22000, koje navode ulaganja potrebna za sertifikovanje sa ovim standardima	30
	Preduzeća koja su u potpunosti setifikovana sa HACCP i / ili ISO 22000	25
2.	Za klanice Uvođenje specijalizovanih linija za klanje malih preživara (ovce, koze)	10
	Za prerađivače mesa Ulaganja koja omogućuju diversifikaciju proizvodnje sa najmanje dva nova proizvoda	10
3.	Najmanje 30% upotrebljene sirovine (životinje ili meso) dolazi iz domaće proizvodnje. Ovo se dokazuje ugovorima: za klanice, sa poljoprivrednicima kontratave overenih kod notara:, dok za prerađivače mesa sa klanicama a u slučaju prerađivača mesa, sa klanicama.	10
4.	Aplikant nije pridobio grantove iz MPŠŠR-a u protekle dve godine.	10
5.	Najmanje 10% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za zaštitu životne sredine: ulaganja za upravljanje otpadom i tretiranjem vode. otpadnih voda	10
6.	Najmanje 10% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za proizvodnju obnovljive energije.	5
7.	Iskustvo preduzeća na tržištu: Za $\geq 2 - < 5$ godina = 5 bodova Za ≥ 5 godina = 10 bodova	Max. 10
8.	Stvaranje novih radnih mesta: za svakog novog zaposlenog radnika po 1 bod, ali ne više od 10 bodova ukupno.	Max. 10
9.	Aplikanti su vodili uspešno poslovanje u protekle 2 godine (dokazati finansijskim izveštajima koje verifikuje PUK).	5
Ukupno		100

Tabela 3: Podmera za preradu voća i povrća

Br.	Kriterijumi selekcije	Bodovi
	Ulaganja za centre skladištenja ili centri za preradu: izgradnja novih centara ili obnova / proširenje postojećih centara, uključujući i uređaje za hlađenje i zamrzavanje, uređaji za klasifikaciju/pakovanje/etiketiranje.	
1.	Pažnja: za centre skladištenja, ulaganja su prihvatljiva samo za objekte kapaciteta najmanje od 1000m ³ . Bodovi iz ovog kriterijuma se računaju pod uslovom da je najmanje 25% opšteg ulaganja namenjeno ulaganju za centre skladištenja.	35
2.	Ulaganja koja omogućavaju diversifikaciju proizvodnje sa najmanje 2 nova proizvoda.	10
	Iskustvo preduzeća na tržištu:	
3.	Za ≥ 2 - <5 godina = 5 bodova Za ≥ 5 godina = 10 bodova	Max. 10
4.	Najmanje 80% sakupljenog proizvoda dolazi iz domaće proizvodnje. Ovo se treba dokazati ugovorima sa poljoprivrednicima, uključujući i listu poljoprivrednika kao i primljenu količinu.	10
5.	Aplikant nije pridobio grantove iz MPŠSR-a u dve protekle godine.	10
6.	Najmanje 5% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za zaštitu životne sredine: ulaganja za upravljanje otpadom i tretiranjem vode.	5
7.	Najmanje 10% prihvatljivih ulaganja se namenjuje za proizvodnju obnovljive energije.	5
8.	Stvaranje novih radnih mesta: za svakog novog zaposlenog radnika po 1 bod, ali ne više od 10 bodova ukupno.	Max. 10
9.	Aplikanti su vodili uspešno poslovanje u protekle 2 godine (dokazati finansijskim izveštajima koje verifikuje PUK).	5
Ukupno		100

Tabela 4: Podmera za proizvodnju vina

Br.	Kriterijumi selekcije	Bodovi
1.	Ulaganja za linije za proizvodnju vina u flašama, uključujući i penasto vino. Ulaganja u objekte i/ili uređaje za čuvanje.	30
2.	Pažnja: bodovi iz ovog kriterijuma se računaju pod uslovom da je najmanje 25% opšteg ulaganja namenjeno ulaganju na osnovu ovog kriterijuma.	20
3.	Najmanje 80% grožđa koje se preradi dolazi iz domaće proizvodnje. Ovo se treba dokazati količinom koju proizvodi sam aplikant i/ili ugovorima sa poljoprivrednicima, uključujući i listu poljoprivrednika kao i primljenu količinu.	10
4.	Aplikant nije pridobio grantove iz MPŠSR-a u dve protekle godine.	10
	Iskustvo preduzeća na tržištu:	
5.	Za ≥ 2 - <5 godina = 5 bodova Za ≥ 5 godina = 10 bodova	Max. 10
6.	Najmanje 5% od prihvatljivih investicija za cilj proizvodnju energije iz obnovljivih izvora	5
7.	Stvaranje novih radnih mesta: za svakog novog zaposlenog radnika po 1 bod, ali ne više od 10 bodova ukupno.	Max. 10
8.	Aplikanti su vodili uspešno poslovanje u protekle 2 godine (dokazati finansijskim izveštajima koje verifikuje PUK).	5
Ukupno		100

Napomena za sve podmere: u slučajevima kada aplikanti imaju isto broj bodova, prednost imaju ranije podneti projekti.

10. NIVO JAVNE PODRŠKE

- Minimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu u okviru ove mere iznosi 30,000 €;
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu u okviru ove mere iznosi 400,000 €;
- Javna podrška iznosi 50% prihvatljivih troškova investicije;
- Naplata za meru 103 se vrši u dve rate, prvi deo javne podrške u iznosu od 50% se vrši u obliku avansa nakon potpisivanja ugovora sa korisnikom, dok se preostali deo od 50% plaća nakon verifikovanja okončanja opšteg ulaganja.
- Maksimalno javna pomoć za period realizacije programa za poljoprivredu i ruralni razvoj za period 2014-2020 je € 800 000 Mera 103 po korisniku
- Aplikant može aplicirati sa nekoliko projekata tokom perioda sprovođenja Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020, u različitim godinama, pod uslovom da su raniji projekti uspešno završeni i javna podrška ne prelazi gore pomenuti iznos.

11. BUDŽET

Tabela 15: Planirana budžetska raspodela, na osnovu podmera:

Podmera	Vrednost u €	% budžeta
103.1 Mleko	1,000,000 €	20
103.2 Meso	1,200,000 €	24
103.3 Voće i povrće	2,000,000 €	40
103.4 Vino	800,000 €	16
Ukupno	5,000,000 €	100%

12. INDIKATORI PROGRAMA

Tabela 14: Pokazatelji nadgledanja

Vrsta pokazatelja	Pokazatelji	Cilj 2017	
Prihodi	Opšta vrednost javne podrške	5,000,000	
	103.1. Prerada mleka	1,000,000	
	103.2. Prerada mesa	1,200,000	
	103.3. Opšta prerada voća i povrća (uključujući i vino)	2,800,000	
	Od kojih	103.3.1. Prerada voća i povrća	2,000,000
		103.3.2. Proizvodnja vina	800,000
Output	Opšti broj podržanih preduzeća	43	
	103.1. Prerada mleka	8	
	103.2. Prerada mesa	10	
	103.3. Opšta prerada voća i povrća (uključujući i vino)	25	
	Od kojih	103.3.1. Prerada voća i povrća	18
		103.3.2. Proizvodnja vina	7
	Opšta vrednost ulaganja (€)	11,000,000	
	Od kojih	Za fizički kapital	10,450,000
		Za marketing	550,000
	103.1. Prerada mleka	2,200,000	
	103.2. Prerada mesa	3,080,000	
	103.3. Opšta prerada voća i povrća (uključujući i vino)	6,160,000	
	Od kojih	103.3.1. Prerada voća i povrća	4,400,000
103.3.2. Vina		1,760,000	

Rezultati	Broj preduzeća sa poboljšanim standardima u skladu sa nacionalnim standardima i standardima EU-a za bezbednost hrane/blagostanje životinja/ životne sredine	34
	Broj modernizovanih preduzeća uključujući nove proizvode i/ili nove proizvodne tehnike	39
	Broj preduzeća sa poboljšanim marketingom	34
	Konsolidovan broj poljoprivrednika na osnovu ugovornih odnosa	34
	Broj preduzeća koja obuhvataju i poboljšavaju tretiranje otpada i upravljanje istim	11
	Broj preduzeća koja proizvode obnovljivu energiju	2
Uticaj	Ekonomski porast – kao dodatni neto bruto dodate vrednosti u preduzećima koja se podržavaju	15%
	Stvaranje radnih mesta – od opšteg bruto broja kao dodatka Punom radnom Vremenu (PRV) stvaranja radnih mesta u preduzećima koja se podržavaju	100
	Produktivnost rada kao izmena - Bruto Dodata Vrednost BDV za PRV rada u preduzećima koja se podržavaju	15%

13. ADMINISTRATIVNA PROCEDURA

Ovu meru sprovodi Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure se nalaze u administrativnom uputstvu koje usvaja Ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. ROK SPROVOĐENJA

Rok sprovođenja projekata ove mere traje 12 meseci od datuma potpisivanja ugovora sa ARP-om. Nakon ovog perioda, korisnik ima još dodatnih 15 dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za plaćanje. ARP može produžiti rok sprovođenja na najviše 2 meseci, ako za to postoje jaki razlozi, kao što je nabavljanje neke specifične mašinerije iz druge zemlje, itd.

15. GEOGRAFSKA RASPROSTRANJENOST MERE

Ova se mera primenjuje na celoj teritoriji Republike Kosova.

MERA 302: DIVERSIFIKACIJA FARMI I RAZVOJ POSLOVANJA

1. PRAVNA OSNOVA

- Zakon br. 03/L-098 – Za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 1 juli 2009;
- Zakon br. 04/L-090 – O izmeni i dopuni zakona br. 03/L-098 za poljoprivredu i ruralni razvoj, dt. 16 oktobar, 2012
- Zakon br. 03/L-016 – Za hranu, dt. 6 mart 2009;
- Zakon br. 03/L-029 – Za poljoprivrednu inspekciju, dt. 13 decembar 2008;
- Zakon br. 02/L-122 – Za organsku poljoprivredu na Kosovu, dt. 8 januar 2008;
- Zakon br. 02/L-111 – Za pčelarstvo, dt. 8 februar 2008;
- Zakon br. 2005/47 – Za vina, dt. 14 oktobar 2005;
- Zakon br. 2004/21 – Za veterinarstvo, dt. 30 juli 2004;
- Zakon br. 04/L-191 – Za stočarstvo, dt. 14 oktobar 2004;
- Zakon br. 2003/3 – Za šume Kosova, dt. 20 mart 2003;
- Zakon br. 03/L-025 – Za zaštitu životne sredine, dt. 19 mart 2009;
- Zakon br. 04/L-074 – Za savtodavne usluge u poljoprivredi i ruralnom razvoju, dt. 19 mart 2012;

2. OBRAZLOŽIVOST

Ruralne zone imaju veliku važnost za opšti razvoj zemlje i predstavljaju veliki potencijal za diversifikaciju ekonomskih aktivnosti za stvaranje novih radnih mesta i stvaranje dodatnih prihoda.

Ekonomija Kosova se suočava sa visokom stopom nezapošljenosti. Stopa nezapošljenosti u 2015 godini je iznosila oko 30% radne snage.⁵ Velika nezaposlenost kod žena i mladih, pogotovo u ruralnim zonama. Životni uslovi u ruralnim zonama su teški, pa je zato stalno iseljavanje ka urbanim oblastima evidentno.

Glavni problemi sa kojim se suočavaju ljudi koji žive u ruralnim zonama su:

- Nedostatak radnih mesta;
- Iseljavanje, pogotovo omladine;
- Visoka zavisnost zapošljavanje u poljoprivredi;
- Nedostatak kvalitetnih usluga u ruralnim zonama.

Mera 302 “Diversifikacija farme i razvoj poslovanja” cilja stvaranje novih radnih mesta i očuvanje postojećih. Podržavanje novih ekonomskih aktivnosti treba voditi do smanjenja siromaštva u ruralnim zonama i poboljšanju životnih uslova.

U skladu sa zaključcima sektorske analize za diversifikaciju ruralne ekonomije na Kosovu, diversifikacije ekonomskih aktivnosti u ruralnim zonama se vidi kao dugoročna perspektiva za razvoj ruralne ekonomije i kao način podoban za stvaranje održivog zapošljenja u ruralnim zonama.

⁵ Zeleni izveštaj 2014

Mera 302 “Diversifikacija farme i razvoj poslovanja” je mera koja popunjava meru 101 “Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima”, pošto mera 302 podržava i nepoljoprivredne aktivnosti i niz ostalih aktivnosti koje pružaju usluge stanovništvu ruralnih područja. Obe mere doprinose povećanju prihoda za domaćinstva iz poljoprivrednih aktivnosti i ostalih aktivnosti u ruralnim zonama. U okviru mere, prednost se daje projektima koji su realizovani u planinskim područjima, a koje predlažu žene preduzetnici i mladi poljoprivrednici. Visoki prioritet se daje i projektima za stvaranje novih radnih mesta i projektima za ruralni turizam. Dodatni prioritet će se dati projektima koje preporučuju Lokalne Akcione Grupe (LAG).

Ova mera se sadrži od sledećih podmera:

- 302.1. – Proizvodnja, prerada i promovisanje meda
- 302.2. – Sakupljanje, prerada i promovisanje nedrvenih planinskih proizvoda⁶
- 302.3. – Prerada i promovisanje poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju⁷
- 302.4. – Razvoj i promovisanje zanatskih aktivnosti⁸
- 302.5. – Razvoj i promovisanje ruralnog turizma

3. OPŠTI CILJEVI

- Otvaranje novih radnih mesta i njihovo očuvanje putem diversifikacije;
- Stvaranje odgovarajućih uslova za sprečavanje iseljavanja stanovništva iz ruralnih i planinskih predela;
- Održivi razvoj ruralnih zona.

3. 1 POSEBNI CILJEVI

- Povećanje prihoda stanovništva koje živi u ruralnim zonama;
- Razvoj malih preduzeća, zasnivajući se na lokalne izvore;
- Čuvanje i razvijanje tradicionalnih zanatskih aktivnosti;
- Razvoj i promovisanje ruralnog turizma.

4. VEZA SA OSTALIM MERAMA U PPRR

Ova mera se odnosi i na druge mere u PPRR-u, kao što su:

- Mera 101 “Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima”;
- Mera 103 “Ulaganja u fizička sredstva za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda” i
- Mera 303 “Priprema i sprovođenje strategija za lokalni razvoj – LEADER”

⁶ Lekovito i aromatično bilje, šumsko voće i sakupljene gljive;

⁷ Povrće, voće, začini, lekovito i aromatično bilje, gljive, mleko, vino, rakija od grožđa i drugog voća, proizvodnja cidera, prerada testa;

⁸ Prerada tekstila, kože i vune; prerada metala, prerada drveta, ručni radovi, kao i izrada tradicionalne nošnje; tkanje tradicionalne odeće; proizvodnja tkanih i pletenih tkanina; pletenje/tkanje ćilima i tapiserija; izrada različitih bižuterija i ostale zanatske aktivnosti.

5. KRAJNI KORISNICI

- Krajnji korisnici u ovoj meri su poljoprivrednici, na osnovu definicije iz Zakona za poljoprivredu i ruralni razvoj (L-03/098) i ostalih poljoprivrednih preduzeća registrovanih u registru farme. Pravna lica mogu biti korisnici samo ako su registrovani kao mikro ili mala preduzeća na osnovu definicije iz Zakona o izmeni i dopuni zakon br. 03/L-031 za izmenu i dopunu Zakona br. 02/L-5 o podršci malim i srednjim preduzećima Mikro preduzeće treba zaposliti do devet (9) radnika;
- Mikrondermarrja treba da zapošljavaju do devet (9) radnika;
- Malo preduzeće bi trebalo da zaposli od deset (10) do četrdeset devet (49) radnika;
- LAG - kao korisnici (akreditovana od strane Ministarstva

6. ZAJEDNIČKI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

- Treba biti registrovano u registru farme;
- Ako je aplikant fiziško lice isto mora biti starije od 18 godina, ali ne starije od 65 godina;
- Aplikant treba podneti aplikaciju zajedno sa svim dokumentima koji se zahtevaju i koji su naglašeni u uputstvu za aplikante;
- Ulaganje se treba izvršiti u ruralnim ili planinskim zonama (na osnovu definicije MPŠRR-a);
- Aplikanti trebaju imati srednju završenu školu (ako je reč o pravnom licu ovo važi za vlasnik/ovlašćeno lice);
- Aplikanti trebaju isplatiti sve poreske obaveze; za fizičko lice porez na imovinu, a za pravno lice porez na prihode korporacije i ostale primenljive poreze;
- Aplikanti ne smeju imati finansijske obaveze prema MPŠRR-u;
- Svi korisnici projekata za ruralni razvoj su obavezni da održavaju svoja ulaganja u skladu sa projektom koji je odobren na pet godine nakon realizacije projekta, onoliko koliko i traje period nadgledanja. Ako aplikant ulaganja ne održi, isti je obavezan da vrati finansirani iznos javne podrške;
- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja manja ili jednaka sa 20,000 €, aplikant treba podneti tehnički predlog projekta u skladu sa modelom Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR). Predlog projekta za podmeru ruralnog turizma je poseban;
- Za investicione projekte u kojima su prihvatljiva ulaganja veća od 20,000 €, aplikant treba podneti poslovni plan u skladu sa modelom MPŠRR-a. Predlog projekta za podmeru ruralnog turizma je poseban;
- Modeli za tehnički predlog projekta i poslovni plan, biće objavljeni na veb stranici Agencije za razvoj poljoprivrede (ARP) i MPŠRR-u, i biće na raspolaganju za sve aplikante;
- Svi korisnici, koji su izjavili u svojim biznis planovima da će stvoriti nova radna mesta i za to su dobili bodove tokom procene, moraju stvoriti nova radna mesta i da to dokažu putem plaćanja penzionih doprinosa i poreza na plate, počevši najmanje od poslednjeg meseca pre zahteva za konačno plaćanje. Korisnici su obavezni da održe ta radna mesta sa punim radnim vremenom u trajanju od najmanje 5 godina, koliko traje period praćenja;
- Projekti koji se finansiraju iz Programa za ruralni razvoj 2016 ne mogu se finansirati iz kancelarije EU-a ili nekog drugog javnog domaćeg ili međunarodnog donatora. Ako se zaključuje da je korisnik pridobio podršku za isti projekat i od drugih donatora, istom se podrška ne dodeljuje, ili ako je podrška dobijena, dužan je da vrati dobijena sredstva, a protiv njega će se sprovesti i kaznene mere u skladu sa zakonom;

- Korisnik koji je aplicirao u MPŠRR/APR i u drugim javnim institucijama ili u kancelariji EU-a na Kosovu i čiji projekat je izabran za financiranje od bilo koje od ovih institucija, mora odmah da obavesti MPŠRR/APR ili druge relevantne institucije;
- Korisniku se ne može dati novi projekat ako prethodne projekte nije okončao u skladu sa ugovorom potpisanim sa ARP-om.

Za projekte izgradnje/proširenja potrebno je podneti sledeće dokumente tokom apliciranja:

- Kopiju skica i procenu troškova za materijal i radove;
- Kopiju plana parcele na kojoj će se ulaganje vršiti;
- Saglasnost zajednice, ako je zakonom predviđeno;
- Posedovni list ili overen ugovor o zakupu na najmanje 10 godina za parcelu ili objekat na kojoj će se vršiti izgradnja/proširenje, dok je za projekte koji ne predviđaju izgradnju/proširenje na tuđoj imovini, dovoljan overen ugovor o zakupu na 5 godine.

Za projekte izgradnje/proširenja, pre podnošenja zahteva u ARP, potencijalni korisnici trebaju podneti:

- Građevinsku dozvolu opštine, za izgradnje koje su veće od 10m²;
- Procenu ekološkog uticaja, ako je zakonom predviđeno.

Za podmeru 302.5, korisnici koji planiraju da ulažu u objekte koji se nalaze na Listi kulturnog nasleđa, pre potpisivanja ugovora sa Agencijom za razvoj poljoprivrede, trebaju dobiti saglasnost Ministarstva kulture/Odeljenje za kulturno nasleđe.

7. POSEBNI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

7. 1 PROIZVODNJA, PRERADA I PROMOVISANJE MEDA

Aplikanti trebaju:

- Posedovati najmanje 40 košnica pčela.

7. 2 SAKUPLJANJE, PRERADA I PROMOVISANJE NEDRVNIH PLANINSKIH PROIZVODA

Aplikanti trebaju biti:

- Pravna lica;
- Licencovani pri odeljenju šumarstva MPŠRR-a za sakupljanje lekovitog i aromatičnog bilja, šumskog voća i gljiva. Ovaj kriterijum ne važi za aplikante koji apliciraju za sušilice za ne-drvene planinske proizvode.

7. 3 PRERADA I PROMOVISANJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA KOJI SE UZGAJAJU

- Ako je reč o proizvodnji vina i rakije, aplikanti trebaju posedovati najmanje 3 hektara vinograda/voćnjaka;
- Ako je reč o preradi mleka, prerađivački kapacitet aplikanta ne sme preći 500 litara dnevno.

7. 4 RAZVOJ I PROMOVISANJE ZANATSKIH AKTIVNOSTI

Nema posebnih kriterijuma.

7. 5 RAZVOJ I PROMOVISANJE RURALNOG TURIZMA

Aplikanti trebaju:

- Dokazati da se objekat koji će se obnovljen /adaptirati/proširiti treba prilagoditi odgovarajućem stilu (tradicionalnom) ruralne zone i podržati fotografijama o postojanju tog objekta tradicionalne konstrukcije (u vreme apliciranja);
- Korisnici koji planiraju da ulažu u objektima koji se nalaze na Listi kulturnog nasleđa, pre potpisivanja ugovora sa Agencijom za razvoj poljoprivrede, trebaju dobiti i saglasnost iz Ministarstva kulture/Odeljenje za kulturno nasleđe;
- Pre potpisivanja ugovora sa ARP-om, korisnik treba podneti projekat koji je izradio naldežni arhitekta, a koji je prilagođen izgledu objekat kao što je i prikazano na fotografiji u vreme apliciranja;
- Ako je reč o projektima hostela, objekat na kraju ulaganja treba imati ne manje od 5 kreveta i ne više od 25 kreveta;
- Ako je reč o ulaganjima za izgradnju staza za pešake i bicikliste oko objekata ruralnog turizma, i kada ove staze prolaze kroz privatna vlasništva, povodom apliciranja je potrebno podneti i overenu saglasnost vlasnika kroz čiju imovinu ove staze prolaze;
- Ako je reč o ulaganjima za izgradnju staza za pešake i bicikliste oko objekata ruralnog turizma, i kada ove staze prolaze kroz javna vlasništva, povodom apliciranja je potrebno podneti i službenu saglasnost odgovarajuće javne vlasti za imovinu kroz koju ove staze prolaze;

8. PRIHVATLJIVA ULAGANJA

- Maksimalni prihvatljivi troškovi za promovisanje ne smeju preći iznos od 10% ukupne vrednosti prihvatljivih ulaganja. Ulaganja za promovisanje proizvedenih i prerađenih proizvoda su: promotivni materijali, naplate za učešće na lokalnim/nacionalnim sajmovima, itd.;
- Troškovi za izradu poslovnog plana ili predloga projekta ne smeju preći iznos od 3% ukupnih prihvatljivih troškova;
- Ako je reč o ulaganjima koja predviđaju izgradnju/renoviranje/proširenje objekata, troškovi arhitekta i inženjera su prihvatljivi do 7% prihvatljivih troškova.

8. 1 PRIHVATLJIVA ULAGANJA PO PODMERI

8.1.1 PROIZVODNJA, PRERADA I PROMOVISANJE MEDA

- Nabavka košnica;
- Nabavka mašinerije i uređaja za proizvodnju i preradu meda;
- Specijalizovane prikolice za prevoz košnica, samo za aplikante sa više od 60 košnica;
- Ulaganja za uređaje za vađenje pčelinjih proizvoda;
- Ulaganja za uređaje za uzgajanje matica;
- Izgradnja/ obnova /proširenje prostorije za med;
- Nabavka laboratorijskih uređaja za analiziranje pčelinjih proizvoda;
- Nabavka tehnoloških linija za punjenje i pakovanje meda;
- Nabavka uređaja za obnovljivu energiju.

8.1.2 SAKUPLJANJE, PRERADA I PROMOVISANJE NEDRVNIH PLANINSKIH PROIZVODA

- Izgradnja/renoviranje/proširenje objekata za čuvanje, preradu i pakovanje lekovitog bilja, šumskog voća i sakupljenih gljiva;
- Nabavka uređaja za pranje, čišćenje, čuvanje, klasifikaciju i preradu;
- Nabavka uređaja za sušenje, hlađenje, duboko zamrzavanje, itd.;
- Nabavka rafova za sušenje;
- Nabavka uređaja za obnovljivu energiju;
- Nabavka uređaja za merenje, pakovanje i etiketiranje.

8.1.3 PRERADA I PROMOVISANJE POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA KOJI SE UZGAJAJU

- Izgradnja/ obnova /proširenje objekata za proizvodnju, čuvanje i preradu proizvoda;
- Izgradnja/ obnova nje/proširenje objekata tradicionalnog izgleda za korišćenja kao prodajna tačka za lokalne proizvode (opisati u predlogu projekta);
- Ulaganja za mašine i uređaje za preradu mleka (uključujući mobilne jedinice za proizvodnju tradicionalnih sireva), preradu voća i povrća, za čišćenje, klasifikaciju, sušenje, sakupljanje, pasterizaciju, čuvanje, frižider sa hlađenjem, zamrzavanje, pećnica za pečenje testa, različite mešalice za testo, uređaji za proizvodnju rakije, uređaji za punjenje rakije i vina, itd.;
- Ulaganja za nabavku uređaja za merenje, pakovanje i etiketiranje;
- Ulaganja za nabavku uređaja za obnovljivu energiju;
- Ulaganja za specifične uređaje, za poboljšanje bezbednosti i kvaliteta hrane.

8.1.4 RAZVOJ I PROMOVISANJE ZANATSKIH AKTIVNOSTI

- Izgradnja/renoviranje/proširenje objekata za razvoj zanatskih aktivnosti i za čuvanje proizvoda;
- Izgradnja/renoviranje/proširenje objekata tradicionalnog izgleda koji će se koristiti kao prodajne tačke za lokalne proizvode (opisati u predlogu projekta);
- Ulaganja za nabavku uređaja za pletenje i tkanje tkanina;
- Ulaganja za nabavku uređaja za izradu ćilima i tapiserija;
- Ulaganja za nabavku uređaja za preradu kože;
- Ulaganja za nabavku uređaja za preradu metala;
- Ulaganja za nabavku uređaja za preradu drveta;
- Ulaganja za nabavku uređaja neophodnih za razvoj ostalih zanatskih aktivnosti.

8.1.5 RAZVOJ I PROMOVISANJE RURALNOG TURIZMA

- Renoviranje / adaptacija / proširenje tradicionalnih objekata koji će se koristiti kao hosteli za pružanje gastronomskih usluga (ne manje od 5 i ne više od 25 kreveta);
- Renoviranje / adaptacija / proširenje objekata tradicionalnog izgleda (npr. mlinovi, kule, tradicionalne kuće, itd.) za korišćenje kao prodajne tačke za lokalne proizvode, za pružanje tradicionalnih gastronomskih usluga, za pružanje turističkih informacija o oblasti, itd.;
- Ulaganja za izgradnju staza za pešake i bicikliste oko zgrada ruralnog turizma;
- Nabavka nameštaja potrebnog za uređivanje soba, kupatila, kuhinja, trpezarija (kreveti, kauči, stolovi, stolice, itd.);
- Nabavka uređaja za proizvodnju obnovljive energije;
- Nabavka sprava koje služe za zabavljanje dece (tobogan, ljuljaška, ping pong sto, itd.);
- Ulaganja za stvaranje veb stranice;

9. KRITERIJUMI SELEKCIJE ZA PODMERE

Tabela 15: Proizvodnja, prerada i promovisanje meda

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija	Bodovi	
1	Veličina farme u trenutku apliciranja *	Broj košnica	50-100	35
			101-300	25
			> 300	20
2.	Registracija poslovanja	Aplikant je registrovan u registru poslovanja kao proizvođač/prerađivač meda	5	
3	Kapacitet proizvodnje meda	Vrednost proizvodnje tokom prethodne godine:	15	
		≥ 20,000 €	10	
		≥ 10,000 - <20,000 €	5	
4	Zapošljavanje	Otvaranje jednog radnog mesta POP10	5	
5	Adresa / prebivalište aplikanta **	Nalazi se u planinskoj zoni	10	
		Nalazi se u ruralnoj zoni	5	
6	Podrška po prvi put	Aplikant nije bio korisnik grantova MPŠRR-a tokom poslednje dve godine	10	
7	Pol	Aplikant žena	2	
8	Starost	Aplikant je 40 godina star ili mlađi	5	
9	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi/tehnologiji hrane	5	
10	Organska poljoprivreda	Sertifikovan za organsku proizvodnju	8	
Ukupno			100	

*Broj prijavljenih košnica će se uporediti sa brojem košnica iz prethodne godine, za koje aplikant je dobio odgovarajuća direktna plaćanja (subvencije).

Tabela 16: Sakupljanje, prerada i promovisanje nedravnih planinskih proizvoda

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija	Bodovi
1	Kapacitet sakupljanja/pre-rade nedravnih planinskih proizvoda	Vrednost proizvodnje tokom prethodne godine:	35
		≥ 5,000 €	30
		≥ 1,000 - <5,000 €	25
2	Zapošljavanje	Otvaranje jednog radnog mesta POP	10
3	Lokacija ulaganja	Ulaganja u planinskim područjima	15
		Ulaganja u ruralnim područjima	10
4	Podrška po prvi put	Aplikant nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u poslednje dve godine	10
5	Rod	Rukovodilac poslovanja je žena	5
6	Obrazovanje	Univerzitetska diploma u poljoprivredi/šumarstvu	5
7	Starost	Rukovodilac poslovanja je 40 godina star ili mlađi	10
8	Organska poljoprivreda	Sertifikovan za organsku proizvodnju	10
Ukupno			100

Tabela 17: Prerada i promovisanje poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija	Bodovi
1	Poreklo sirovine (navesti u predlogu projekta ili poslovnom planu)	Više od 50% sirovine za preradu aplikant proizvodi na svojem gazdinstvu	45
		Više od 50% sirovine za preradu, aplikant obezbeđuje od drugih lokalnih proizvođača	40
2	Iskustvo aplikanta u aktivnostima prerade (za fizička lica navesti u predlogu projekta ili poslovnom planu; za pravna lica dokazati overenjem o poslovanju)	Poseđuje iskustvo u aktivnosti za koju aplicira od najmanje godinu dana	20
		Nema iskustva za aktivnost za koju aplicira	15
3	Zapošljavanje	Otvaranje jednog radnog mesta POP	10
4	Lokacija ulaganja	Ulaganja u planinskim područjima	10
		Ulaganja u ruralnim područjima	5
6	Rod	Aplikant žena	5
		Aplikant muškarac	3
7	Starost	Aplikant je 40 godina star ili mlađi	10
Ukupno			100

Tabela 18: Razvoj i promovisanje zanatskih aktivnosti

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija	Bodovi
1	Rod aplikanta	Ulaganjem rukovodi žena aplikant	25
		Ulaganjem rukovodi muškarac aplikant	20
2	Iskustvo aplikanta u zanatskim aktivnostima (za fizička lica navesti u predlogu projekta ili poslovnom planu; za pravna lica dokazati overenjem o poslovanju)	Poseđuje iskustvo u nekoj od zanatskih aktivnosti za koje aplicira	20
		Ne poseduje iskustvo najmanje jednogodišnje iskustvo u nekoj od zanatskih aktivnosti za koje aplicira	15
3	Starost	Aplikant je 40 godina star ili mlađi	15
		Aplikant je stariji od 40 godina	10
4	Veličina porodice (dokazati potvrdom o porodičnoj zajednici)	9 i više članova	15
		6 do 8 članova	10
		Do 5 članova	5
5	Lokacija ulaganja	Ulaganja u planinskim područjima	15
		Ulaganja u ruralnim područjima	10
6	Zapošljavanje	Otvaranje jednog radnog mesta POP	10
Ukupno			100

Tabela 19: Razvoj i promovisanje ruralnog turizma

Br.	Vrsta kriterijuma	Kriterijum / Kategorija	Bodovi
1.	Iskustvo aplikanta u ruralnom turizmu (za fizička lica navesti u predlogu projekta ili poslovnom planu; za pravna lica dokazati overenjem o poslovanju)	Ima najmanje jednogodišnje iskustvo u usluga ruralnog turizma	30
		Aplikant ne poseduje iskustvo u pružanju usluga ruralnog turizma	20
2.	Lokacija ulaganja	Ulaganja u planinskim područjima	10
		Ulaganja u ruralnim područjima	5
3.	Vrsta ulaganja:) U slučaju ulaganja i iz tačke a) i iz tačke b), bodovi se računaju iz ulaganja, sa najvećim delom sredstava (najviše 20 bodova)	Ulaganja u hostelima (najmanje 5 novih kreveta)	20
		Ulaganja za pružanje gastronomskih usluga	15
		Ulaganja u staze za pešačenje i/ili bicikle	10

4.	Starost	Preduzetnik je 40 godina star ili je mlađi	5
5.	Pol	Ulaganjem rukovodi žena aplikant	2
6.	Zapošljavanje	Aplikant će otvoriti nova radna mesta: - za 1 radno mesto = 3 boda - za 2-3 radna mesta = 7 boda - za 4 ili više radna mesta = 10 boda	10
7	Podrška po prvi put	Aplikant nije bio korisnik grantova MPŠRR-a u poslednje dve godine	10
7.	Kulturno nasleđe	Objekat/zgrada koja će se renovirati se nalazi na Listi Kulturnog Nasleđa	8
8.	Obrazovanje	Diploma srednje škole u ugostiteljstvu/turizmu	3
9..	Podrška LAG-a	Projekat je preporučen od strane LAG-a zajedno sa usvojenom strategijom	2
Ukupno			100

Napomena za sve podmere: u slučajevima kada aplikanti imaju podjednak broj bodova, prednost se daje ranije podnetim projektima.

10. STEPEN JAVNE PODRŠKE

- Minimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu, za sve podmere ove mere, iznosi 5,000 €.
- Maksimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu, za sve podmere, iznosi 30,000 €, osim za podmeru 302.5 "Razvoj i promovisanje ruralnog turizma", koja iznosi 50,000 €.
- Javna podrška iznosi 65 % ukupnih prihvatljivih troškova ulaganja.
- Dodatna podrška od 5% se daje za ulaganja u planinskim predelima.
- Maksimalna javnu pomoć u realizaciji programa za poljoprivredu i ruralni razvoj za mere 2014-2020 po korisniku je € 302 150.000.
- Aplikant može aplicirati sa nekoliko projekata tokom perioda sprovođenja Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020, u različitim godinama, pod uslovom da su raniji projekti uspešno završeni i javna podrška ne prelazi gore pomenuti iznos.

11. BUDŽET

Tabela 20: Planirana raspodela budžeta, po podmerama:

Podmera	Vrednost u €	% budžeta
302.1. – Proizvodnja, prerada i promovisanje meda	500,000	33.33
302.2. – Sakupljanje, prerada i promovisanje nedravnih planinskih proizvoda	200,000	13.33
302.3. – Prerada i promovisanje poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju	200,000	13.33
302.4. – Razvoj i promovisanje zanatskih aktivnosti	200,000	13.33
302.5. – Razvoj i promovisanje ruralnog turizma	400,000	26.66
Ukupno	1,500,000	100%

12. INDIKATORI PROGRAMA

Tabela 21: Pokazatelji nadgledanja

Vrsta pokazatelja	Ukupno	1,500,000	
Input	302.1. proizvodnja meda	500,000	
	302.2. prerada nedrvenih planinskih proizvoda	200,000	
	302.3. prerada poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju	200,000	
	302.4. razvoj zanatskih aktivnosti	200,000	
	302.5. razvoj ruralnog turizma	400,000	
Output	Opšti broj podržanih projekata	106	
	Od kojih	302.1. proizvodnja meda	43.33
		302.2. prerada nedrvenih planinskih proizvoda	17.33
		302.3. prerada poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju	17.33
		302.4. razvoj zanatskih aktivnosti	17.33
		302.5. razvoj ruralnog turizma	10.67
	Opšta vrednost ulaganja	2,450,250	
	Od kojih	302.1. proizvodnja meda	742,500
		302.2. prerada nedrvenih planinskih proizvoda	297,000
		302.3. prerada poljoprivrednih proizvoda koji se uzgajaju	297,000
		302.4. razvoj zanatskih aktivnosti	297,000
		302.5. razvoj ruralnog turizma	594,000
	Broj novih stvorenih radnih mesta	147	
	Rezultat	Broj gazdinstva i preduzeća koja stvaraju i druge izvore prihoda iz aktivnosti diversifikacije	55
		Broj gazdinstva ili preduzeća koja su svoje aktivnosti usmerile ka preradi	39
Broj gazdinstva ili preduzeća sa poboljšanim aktivnostima promovisanja		48	
Dodatni broj turista		1,095	
Dodatni prihodi (€/godišnje) – kao opšti dodatni prihodi dobijeni na gazdinstvima ili podržanim preduzećima		305,187	
Uticaj	Jedinice poljoprivrednog rada (pop) se preraspodeljuju za nepoljoprivredne aktivnosti	45	

13. ADMINISTRATIVNE PROCEDURE

Ovu meru sprovodi Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure biće naglašene u administrativnom uputstvu koje usvaja Ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. ROK SPROVOĐENJA

Rok za sprovođenje projekata ove mere traje 120 dana od dana potpisivanja ugovora sa ARP-om. Nakon perioda od 120 dana, korisnik ima još 15 dodatnih dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za plaćanje. ARP rok sprovođenja može produžiti za još najviše 30 dana, ako za to postoje jaki razlozi, kao što je podnošenje neke specifične mašinerije iz druge zemlje, itd.

15. GEOGRAFSKA RASPROSTRANJENOST MERE

Ova se mera primenjuje na celoj teritoriji Republike Kosova.

MERA ZA NAVODNJAVANJE POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

1. PRAVNA OSNOVA

- Zakon br.04/L-9 za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta, dt. 01 april 2007;
- Zakon br.04/L-198 o izmeni i dopuni zakona br.04/L-9 za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta, dt.16 avgust 2010;
- Zakon br.04/L-26 za poljoprivredno zemljište, dt. 01 juni 2007;
- Zakon br. 04/L-147 o vodama Kosova, dt. 29 april 2013;
- Zakon br.04/L-214 o proceni ekološkog uticaja, dt. 29 oktobar 2010;
- Zakon br.04/L-110 za izgradnju, dt. 03 juli 2012;
- Zakon br.04/L-042 o javnoj nabavci u Republici Kosova, dt. 19 septembar 2011;
- Zakon br.04/L-237 o izmeni i dopuni zakona br.04/L-042 za javnu nabavku u Republici Kosova.

2. OBRAZLOŽIVOST

Razvoj održive poljoprivrede, kao jedan od glavnih prioriteta vlade Kosova, ne može se postići bez racionalne upotrebe vodenih bogatstava kao i bez uspostavljanja, rehabilitacije i proširenja infrastrukture za navodnjavanje.

Dok su padavine tokom preostalih godišnjih doba dovoljne, iste nedostaju tokom letnjeg godišnjeg doba. Zato i dolazi do potrebe za gomilanjem, sakupljanjem i struktuiranjem voda, kako bi se iste koristile tokom leta za potrebe navodnjavanje biljnih useva.

Tehničko stanje velikog dela infrastrukture za navodnjavanje nije u dobrom stanju. Brane, rezervoari vode, stanice za navodnjavanje, pumpe, kanali, cevi, itd., imaju potrebe za rehabilitacijom, za nove izgradnje, kao i za redovno održavanje. Razvoj intenzivne i konkurentne poljoprivrede, u uslovima ekonomije slobodnog tržišta, nemoguć je bez razvijanja sistema za navodnjavanje. Ovo se čini i najvažnijim ako se u obzir uzmu klimatske promene tokom proteklih godina i predviđanja za budućnost.

3. OPŠTI CILJEVI

- Povećanje produktivnosti poljoprivrednih proizvoda;
- Povećanje produktivnosti i kvaliteta poljoprivrednih proizvoda;
- Povećanje konkurentne sposobnosti poljoprivrednih proizvoda.

3. 1 POSEBNI CILJEVI

- Povećanje se navodnjava površine poljoprivrednog zemljišta
- Modernizacija sistema za navodnjavanje i odvodnjavanje, smanjujući gubitke u količini upotrebljene vode;
- Unapređenje unutrašnjih veza u postojećim mrežama za navodnjavanje.

4. VEZA SA OSTALIM MERAMA U PPRR

Ova mera se odnosi i sa ostalim merama PPRR-a, kao što je:

- Mera 101 "Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima".

5. KRAJNJI KORISNICI

Krajnji korisnici za ovu meru su:

- Poljoprivrednici, na osnovu definicije iz zakona za poljoprivredu i ruralni razvoj (L-03/098) i ostala poljoprivredna preduzeća koja su registrovana u registri za farme;
- Udruženja korisnika vode.

6. ZAJEDNIČKI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

- Saglasnost javnog preduzeća za navodnjavanje, ako je podnosilac u svom projektu predviđeno je korišćenje sistema za navodnjavanje javnih preduzeća.
- Dokaz da poljoprivrednici imati koristi od Mera101 "Investicije u fizička sredstva u poljoprivredna gazdinstva" su uključene u projekat, ako postoje;
- Projekti koji imaju pravo na finansiranje iz javnih fondova samo su projekti nakon završetka tih ulaganja su u svrhu za koju se vrši ulaganje (u stanju za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta) i mora se pokazala tokom kontrole poslednja tlo. Ako nakon završetka investicionih projekata nisu u funkciji, korisnik je dužan da vrati iznos podrške javnog finansiranja primljene kao unapred. Svi korisnici projekata ruralnog razvoja su dužni da održe svoju investiciju po odobrenom projektu tokom pet godina na projektu, dok posmatranom periodu. Ako ne održavaju ulaganja, korisnik je dužan da vrati iznos koji finansiraju javne podrške;
- Korisnici ne može dati novi projekat ako prethodni projekti nisu završeni u skladu sa ugovorom koji je potpisan sa ADA.

U slučaju izgradnje ili projekta rekonstrukcije, podnosilac zahteva mora dostaviti:

- Tehnički projekat sa investicionim preračuna

U slučaju selekcije projekta i pre potpisivanja ugovora, korisnik treba dostaviti:

- Građevinska dozvola od strane nadležnog organa
- Glavni projekat, sa preračun;
- Studija o proceni uticaja na životnu sredinu, ako je potrebno zakonom

7. POSEBNI KRITERIJUMI PRIHVATLJIVOSTI

- Dostavljeni tehnički projekat treba ukazati na smanjenje gubitka vode na najmanje 10%, tokom modernizacije postojećih sistema za navodnjavanje;
- Korisnik treba ugovoriti građevinsko preduzeće sa prethodnim iskustvom u slučnim građevinskim radovima koji se traže u projektu i koje garantuje o građevinskim radovima na najmanje 3 godine nakon završetka radova. Ugovoreno preduzeće treba dokazati svoje pozitivno poslovanje tokom tri protekle godine kao i poštovanje primenljivog zakonodavstva javne nabavke;
- Korisnik treba podneti podneti napismenu izjavu kojom garantuje da će učestvovati sa 20% ukupnog usvojenog iznosa za realizaciju projekta;

- Minimalna površina projekta za navodnjavanje treba iznositi 20 ha.
- Aplikant treba dokazati imovinska prava njegovog zemljišta i zemljišta svih drugih poljoprivrednika na kojima će se vršiti predloženo ulaganje. Ovo se ne traži samo u slučajevima kada su vlasnik zemljišta i aplikant supružnici ili krvno srodni (npr. pradede, deda, roditelji, deca, unuci, itd.) i ovo se dokazuje venčanim listom ili izvodom rođenih. Aplikant treba popuniti i izjavu pod zakletvom, kojom će dokazati da je zemljište sa kojim aplicira pod njegovim vlasništvom.

8. PRIHVATLJIVA ULAGANJA

Prihvatljivi troškovi su ograničeni na one koje se nalaze na Listi prihvatljivih ulaganja za meru Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta, koji se nalaze u dodatku br. 6 uputstva za aplikante.

Troškovi za pripremu poslovnog plana ili predloga projekta ne smeju preći vrednost od 3% prihvatljivih troškova. Ako ulaganja predviđaju skice, detaljni inženjerski dizajn, ekološku procenu uticaja, troškove za arhitekte i inženjere, dozvole i različite licence, onda se prihvata iznos do 7% ukupih prihvatljivih troškova.

9. KRITERIJUMI SELEKCIJE

Tabela 22: Kriterijumi selekcije za meru navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta

Kriterijum	Parametri	Br. bodova
Efektivni troškovi za proširenje navodnjavanih površina	<p>Metoda izračunavanja:</p> <p>Svi tehnički projekti trebaju obuhvatiti neophodne podatke koji se odnose na zonu koja je rehabilitovana/proširena za navodnjavanje kao i prosečne troškove po ha.</p> <p>Nakon što su svi projekti procenjeni, od prihvatljivih projekata se priprema hijerarhija troškova po ha, počevši od najnižih do najviših.</p> <p>Projekat sa najnižim troškovima će dobiti maksimalni broj bodova, dok će projekat sa najvišim troškovima dobiti 0 (nula) bodova.</p> <p>Preostali deo prihvatljivih projekata će dobiti bodove (sa 2 decimale) na osnovu osnovnog kriterijuma njihovih troškova po ha, dok će se rezultati raspodeliti na podjednak način.</p> <p>Obračun bodovanja:</p> $30 * (C_p - \max C) / (\min C - \max C)$ <p>C_p – troškovi za 1 ekstra ili usavršen navodnjavan ha iz infrastrukture za navodnjavanje za procenjene projekte.</p> <p>Minimalni troškovi C troškovi za 1 ekstra usavršen navodnjavan ha iz infrastrukture za navodnjavanje za prihvatljive projekte sa minimalnim troškovima za ekstra ili usavršen navodnjavan ha –</p> <p>Maksimalan C- troškovi za 1 ekstra ili usavršen navodnjavan ha iz infrastrukture za navodnjavanje za prihvatljive projekte sa minimalnim troškovima za ekstra ili usavršen navodnjavan ha</p>	Max. 30
Navodnjavana površina (ha)	≥20-<50 ha	10
	≥50-<75 ha	15
	≥75 -<100 ha	20
	≥ 100ha	30
Aplikant je udruženje za navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta		10

Broj poljoprivrednika registrovanih u registru farme koji koriste od projekta	1 - 10	10
	11-20	15
	21 i više	20
Realizacija projekta obuhvata korisnike mere 101 "Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima" u tri poslednje godine.	1 - 5	5
		10
	5 i više	10
Ukupno		100

Napomena: u slučajevima kada aplikanti imaju isti broj poena, prednost imaju ranije podneti projekti.

10. STEPEN JAVNE PODRŠKE

Minimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu u okviru ove mere iznosi 20,000 €, dok maksimalna vrednost prihvatljivih troškova po projektu iznosi 200,000 €;

Javna podrška iznosi 80% prihvatljivih troškova ulaganja;

Ako je vrednost prihvatljivih troškova veća od 100,000 €, plaćanje se vrši u dve rate. Prvi deo javne podrške u vrednosti od 50% se vrši u obliku avansa i to nakon potpisivanja ugovora sa korisnikom, dok se preostali deo u iznosu od 50% plaća nakon verifikacije završetka ukupnog ulaganja.

Aplikant može aplicirati sa nekoliko projekata tokom perioda sprovođenja Programa za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014-2020, u različitim godinama, pod uslovom da su raniji projekti uspešno završeni i javna podrška ne prelazi gore pomenuti iznos

11. BUDŽET

Tabela 23: Planirana raspodela budžeta:

Sektori	Vrednost u evrima	% budžeta
Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	1,000,000	100%
Ukupno	1,000,000	100%

12. INDIKATORI PROGRAMA

Tabela 24: Pokazatelji nadgledanja

Vrsta pokazatelja	Pokazatelji	Cilj
Podaci	Vlera e përgjithshme e mbështetjes publike	1,000,000
Proizvodnja	Ukupna vrednost ulaganja	1,200,000
	Broj podržanih korisnika	9
Rezultat	Proširene navodnjavane površine	600
	Usavršene površine navodnjavanja	600
	Ukupni rast proizvodnje (u tonama) sa navodnjavanih površina, kao direktan ishod predloženih ulaganja, za:	
	Žitarice	1,260
	Povrće	3,920
	Voće	5,880
	Grožđe	1,960
Uticaj	Ukupno ekstra poljoprivredne proizvodnje (evro)	5,165,650

13. ADMINISTRATIVNE PROCEDURE

Ovu meru sprovodi Agencija za Razvoj Poljoprivrede (ARP). Detaljne administrativne procedure biće naglašene u administrativnom uputstvu koje usvaja Ministar poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja.

14. ROK SPROVOĐENJA

Rok za sprovođenje projekata ove mere traje 180 dana od dana potpisivanja ugovora sa ARP-om. Nakon perioda od 180 dana, korisnik ima još 15 dodatnih dana da pripremi dokumentaciju i podnese zahtev za plaćanje. ARP rok sprovođenja može produžiti za još najviše 30 dana, ako za to postoje jaki razlozi.

15. GEOGRAFSKA RASPROSTRANJENOST MERE

Ova se mera primenjuje na celoj teritoriji Republike Kosova.

16. OPŠTEG BUDŽETA RURALNOG RAZVOJA PROGRAM 2017

Broj mere	Ime u mera	Budžet evra	Učešće u %
Mera 101	Ulaganja u fizička sredstva na poljoprivrednim gazdinstvima	14,500,000	63.04
Mera 103	Ulaganja u fizička sredstva za preradu i trgovinu poljoprivrednih proizvoda	5,000,000	21.73
Mera 302	Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja	1,500,000	6.52
Mera 303	Lokalne akcione grupe (lag)	300,000	1.3
Mere 501	Tehnička podrška	200,000	0.88
Mera za	Navodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	1,000,000	4.34
Mera za	Naknada štete od elementarnih nepogoda	500,000	2.17
Totali		23,000,000	100

ARDP
AGRICULTURE AND RURAL
DEVELOPMENT PROJECT